

erdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIV. ÉVF. 11. (562.) SZÁM – 2015. MÁRCIUS 20.

Liberális adóreformot
ígér a kormány | AKTUÁLIS

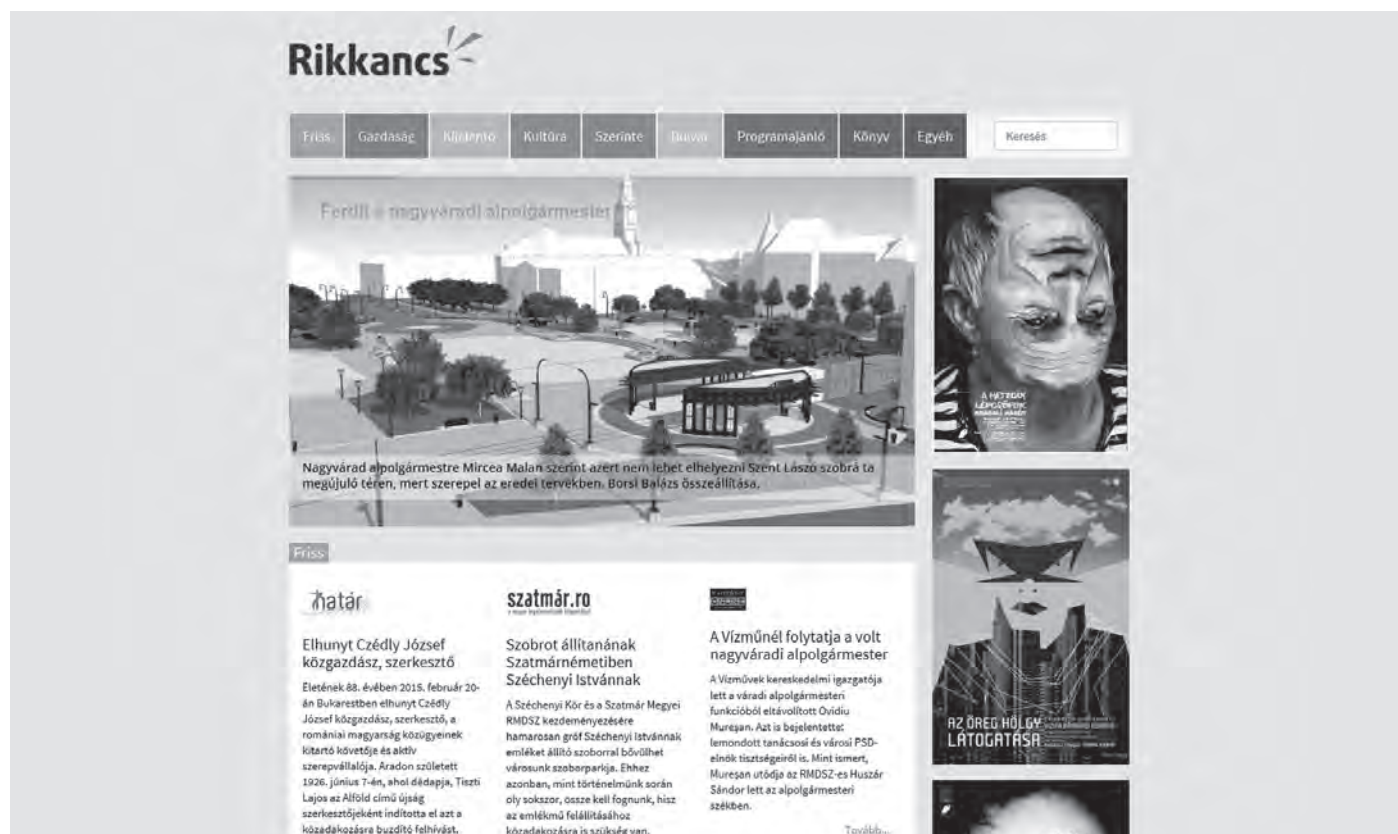
Visszatérés
Édenbe | RIPORT

Temesvári
Tesztoszteron, vásárhelyi
Nyugalom | THALIA

Végel László média-diagnózisa

Milyen legyen a szabad sajtó?

Helyi hírek egy helyen

rikkancs.ro

Események, vélemények

Nagybányától Temesvárig,
Kolozsvártól Kézdivásárhelyig

Rikkancs.ro – helyben vagyunk!

tartalom

4–6 A hét hírei
Szűcs László: Tulipán
a talpazaton

AKTUÁLIS

7–9 Cseke Péter Tamás:
Liberális adóreformot ígér
a kormány

NEZŐPONT

10 Szilágyi Aladár: Arad-
hegyalja egykéje

RIPORT

11–13 Tasnádi-Sáhy Péter:
Visszetérés Édenbe –
vetőmagcsere, permakultúra,
természetes építkezés

MÉDIA

14–15 Végel László: Szabad
sajtó a hitelvesztett időkben

HÁTTÉR

16–17 Ady András: Európai
hang lengyel dialektussal

TÁRSADALOM

18–19 Kustán Magyar
Attila: Ötmásodpercesek
Kolozsvárról – a Radina
Egyesület pályázata

HISTÓRIA

20–22 Szilágyi Aladár:
A nápolyi hadjáratok
növelték Nagy Lajos
presztízsét – Dr. Csukovits
Enikő tudományos
főmunkatárs, történész

THALIA

23 Simon Judit: Hét
férfi, akikkel megesett –
a Tesztoszteron bemutatója
Temesváron

24–25 Parászka Boróka:
Jó volna a test játékát
nézni – Bartis Attila
A nyugalom című darabjának
marosvásárhelyi előadásáról

JELENSÉG

26 Parászka Boróka: Túrtek
és tűrhetetlenek – Radu Jude:
Aferim! című filmjéről

CÍMLAPPOTÓ: SIMON JUDIT

ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIV. ÉVF. 11. (562.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBOVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

MUNKATÁRSAK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER,
BORSI BALÁZS

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT
ÁLLANDÓ SZERZŐK: GÁL MÁRIA,
KŐRÖSSI P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI
FERENC, SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY
ISTVÁN, VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPIORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT
ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA
ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),
MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPIORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:
3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA
RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRADAI

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Az ártatlanság vélelmének** érvényesülnie kell Borbély László esetében – kommentálta Kelemen Hunor szövetségi elnök az RMDSZ politikai alelnöke elleni bűnvádi eljárásról szóló szavazás eredményét. A képviselők 154-125-arányban elutasították az ügyészség kérését, hogy eljárás induljon a befolyással történő üzérkedéssel gyanúsított volt miniszter ellen. Kelemen arra a felvetésre, hogy a parlament átvette az igazságszolgáltatás szerepét ebben az ügyben, úgy reagált: a törvényhozók nem a hónapok ártatlanságát vagy bűnösségét állapítják meg.

■ **Izland visszavonta** az európai uniós csatlakozásra vonatkozó kérelmét. A szigetországban két éve euroszeptikus, jobbközép kormány került hatalomra, amely azt ígérte, leállítja a 2009-ben elindított csatlakozási folyamatot. Gunnar Bragi Sveinsson külügyminiszter közleménye szerint a döntésről Reykjavík értesítette az Európai Unió sors elnöki tisztét betöltő Lettországot, amely tájékoztatta erről az Európai Bizottságot.

■ **Menesztették** a külügyi tárca szóvivőjét a német külügyminiszter romániai látogatásán történt diplomáciai baki miatt. Brândusa Predescu elismerte, mulasztott, amikor nem ellenőrizte azt az emlékalbumot, amelyet Frank-Walter Steinmeier kapott ajándékba román kollégájától, Bogdan Aurescutól. A román-német diplomáciai kapcsolatok 135 éves múltját felidéző kiadvány fedőlapjára Németország térképe helyett Franciaország térképe került. Az albumot az Agerpres készítette, egyetlen példányban. Steinmeier biztosította román kollégáját, hogy a tévedés nem befolyásolja a román-német diplomáciai kapcsolatokat.

Kenőpénzt fogadott el a megbukott Vâlcov?

Bűnvádi eljárás indult a pénzügyminiszter ellen, akit csúszópénz elfogadásával gyanúsítanak. Darius Vâlcovot azzal gyanúsítják, hogy Slatina polgármestereként kétféle euró csúszópénzt fogadott el. A DNA-tól távozásakor, három órás kihallgatása után a politikus nem kívánt nyilatkozni arról, hogy miért hívták be az ügyészségre.

A Szociáldemokrata Párt (PSD) tagja korábban két cikluson át vezette a Románia déli részén fekvő várost, ezt követően szenátornak választották. A pénzügyi tárcát a decemberi kormányátalakítás során kapta meg, tisztségéről vasárnap lemondott.

Fogdában Vanghelie

A legfelsőbb bíróság elrendelte Bukarest ötödik kerületi polgármesterének harminc napos előzetes letartóztatását. Marian Vangheliét hivatali visszaéléssel, csúszópénz elfogadásával és pénzmosással gyanúsítják. Az ügyészek szerint nyolc év alatt brutális összegű „jutalékot” kapott a polgármesteri hivatal és egy vállalkozó közötti szerződésekből. A polgármester telefonbeszélgetéseit lehallgatták. Így derült ki, hogy az egyik feltételezett tettestársának azt állította: Klaus Iohannis államfő segít

Olyan Európa-térképet közölt a brilliantmap.com portál, amelyen az országokat a területükön élő legnagyobb kisebbség nemzeti színére festették. Az infografika készítői a bevándorlókkal is számoltak. Az Európa-térképen három ország piros-sárga-kék: Magyarország, Olaszország és Spanyolország, az utóbbi két államban jelentős számú román közösség él, amelynek tagjai a munkaerő-piaci korlátozások feloldása után vándoroltak ki. Románia az ábrán magyar nemzeti színű lett.

A török félhold dominálja Európát: Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Dániában és Bulgáriában a török közösség a legnagyobb kisebbségnek számít, pedig csak Bulgáriában őshonosak. Az oroszok négy országban vannak jelen: a három balti államban és Ukrajnában.

majd neki megúszni a bűnvádi eljárást. Vanghelie a tanúként beidézt Mariana Carla Dinu-t győzködte, ne valljon ellene, mert az államfő segítségével megúszhatja a bűnvádi eljárást. A polgármester azt állította: Rares Bogdan, a Realitatea TV újságírója révén kapcsolatban áll az elnökkel, akinek

szüksége van rá egy új parlamenti többség kialakításához és a kormány leváltásához. Az elnöki hivatal nem szólalt meg az ügyben, Bogdan a Facebook oldalán tagadta, hogy közvetítő szerepet vállalt volna Iohannis és Vanghelie között.

Újabb szocdem kerülhet rács mögé

Dan Șova szociáldemokrata szenátor, volt szállításiügyi miniszter előzetes letartóztatásának jóváhagyását kérte a korrupcióellenes ügyészség (DNA). A politikus hivatali visszaélésben való bűnrészességgel gyanúsítják. A vádak Șova ügyvédi irodája és a turceni-i, illetve rovinari-i hőerőművek közötti szerződéssel kapcsolatosak, amelyek

révén a szenátor jogtalanul jutott 3,5 millió lejhez. Az ügyészek szerint a politikus hamis dokumentumokkal próbálta kivédeni az ellene szóló vádakat, utasítására beosztottai megsemmisítették az ügyvédi iroda számítógépeinek merevlemezeit, hogy eltüntessék az iroda és a két hőerőmű közötti levelezést.

A szenátor ellen tavaly büntető eljárás indult az ügyvezetett erdő-visszaszolgáltatási ügyben is, ebben befolyással történő üzérkedéssel gyanúsítják. Az ügyészek szerint igent mondott Viorel Hrebenciuc PSD-s képviselő kérésére, hogy járjon közben egy újabb amnesztia törvény parlamenti előterjesztése érdekében. A DNA ezt lehallgatási jegyzőkönyvekkel bizonyítani tudja. A két politikus október 17-én tárgyalt, Hrebenciuc ekkor megígérte az ügyészek szerint Șovának, hogy támogatja a PSD-elnökké választását, ha teljesíti a kérését.

A közvélemény a DNA mellett

Az IRES felmérése szerint a romániaiak 49 százaléka úgy véli, Románia jó irányban halad, 77 százalékuknak pedig jó, illetve nagyon jó véleménye van arról, hogy az utóbbi időben számos politikust letartóztattak vagy indult büntető eljárás ellenük. Mindössze 9 százalékuknak rossz, illetve 11 százalékuknak nagyon rossz a véleménye arról, hogy a korrupcióellenes ügyészség sorra tartóztat le politikusokat vagy indít büntető eljárást ellenük.

Az IRES kutatása szerint az igazságszolgáltatásban korábban példátlanul magas szintre, 43 százalékra emelkedett a DNA főügyésze, Laura Codruta Kövesi bizalmi indexe, akiben főleg a férfiak és az értelmiségiek bíznak. Tiberiu Nitu legfőbb ügyészben a megkérdezettek 30 százaléka

bízik, míg a korrupcióellenes intézmények egykori megalapításában szerepet játszó Monica Macovei volt igazságügyi miniszterben a megkérdezettek 23 százaléka.

Ugyanakkor a romániaiak 57 százaléka úgy véli, akadnak olyan politikusok is, akik őszintén támogatják a korrupcióellenes küzdelmet, míg 40 százalékuk szerint egyetlen ilyen politikus sincs az országban. A lakosság 70 százaléka szerint a korrupció rendkívül elterjedt jelenség Romániában.

Aurescu felhívta Szijjártót

Bogdan Aurescu külügyminiszter felhívta telefonon Szijjártó Péter magyar külügyasági és külügyminisztert, hogy személyesen is szót emeljen egy budapesti tüntetés miatt, amelyen Romániát az Európai Unió Iszlám Államának nevezték. A külügyminisztérium korábban sajtónyilatkozatban utasította el György-Mózes Árpádnak, a Székelyföldért Társaság elnökének kijelentését, amely a székely szabadság napján, március 10-én rendezett budapesti tüntetésen hangzott el.

Aurescu kifejtette: Románia számára elfogadhatatlan egy ilyen minősítés, és összeegyeztethetetlen azzal az európai szellemiséggel, amelynek jellemeznie kéne a román-magyar kapcsolatokat. Reméli, Magyarország nemzeti ünnepének megünneplése vagy az 1990-es marosvásárhelyi események 25. évfordulója nem szolgál alkalmat arra, hogy a magyar tisztségviselők a két ország közti alapszerződést, illetve a román alkotmányt sértő kijelentéseket tegyenek.

Március 10-én, a székely vértanúk 1854-es kivégzésének évfordulóján, a budapesti demonstráció résztvevői petícióban kérték Victor Ponta miniszterelnöktől, kezdjen

vezércikk

SZÚCS LÁSZLÓ

Tulipán a talapzaton

Évről-évre súlyosbodó ünnep-fóbiában szenvedek. Különösen aggasztó, ami március 15-vel történt a kilencvenes évek eleje óta. Kisajátítódott, kiveszett belőle a tavasz, az ünnep természetessége. Zavar például, hogy a szembenállás, a megosztottság egyik jelképes megjelenési formájává vált, ezért is gondoltuk úgy vasárnap, hogy kora délután, két pártirányítású koszorúzás közötti szélcsendben hagyunk egy szál tulipánt a mártír országgyűlési jegyző szobrának talapzatánál. Kinek csak egy tollvonás volt a bűne, épp magányosan álldogált a délben ott hagyott néppárti koszorúk mögött.

Zavar, hogy a politika, a politikai üzenetek ennyire kisajátították ezt a napot. Zavar, hogy apropóvá silányul, retorikai fordulattá. Zavar a mindent elsöpörni igyekvő budapesti kormánypárti arrogancia, ugyanott a demokratikus ellenzék tanácsstalansága, kontúrtalansága. Üzenetük vasárnap sem söpört úgy végig a tömegen, mint a vihar Vanuatun.

Az sem fér igazán a fejembe, miért kellett az anyaországi üzenetet az idén olyan kormánytagnak tolmácsolnia, akinek a nemzetpolitikához eddig nem sok köze volt. Igaz, ez még mindig ízlésesebb, mint a korábbi, kormányfő-helyettesi belovagolások. Gondolom, sakkszövetségi elnökként Seszták is látott már lovat, bár nem vágatni, csak lépni f3-ra. Ám szinte mindegy, hogy ki mondja, ugyanazt kapja az ünneplő, egy-két historizáló közhelyt, jelenbe átívelő szimbólumot, meg persze autonómia. Anélkül tapodtat se.

Üzent nekünk, szokása szerint Victor Ponta is, túl nagy rizikót nem vállalva, de miért is épp tőle várnánk valami érdemit? Érdekes a meglátása, miszerint mi, magyarok és románok együtt erősebbek vagyunk. Volt is rá példa a héten, a sílövő VB női váltójában két magyar és két román sportolónő vitézkedett együtt Románia válogatottjában, sokáig közel állva ahhoz, hogy kellemes meglepetést okozzanak. Aztán az utolsó lövések célú tévesztettek, mint egy rossz szónoklat.

Hiába vártuk viszont, hogy megfogalmazza felénk üzenetét március idusán Románia német származású elnöke, Iohannisnak sajnos erre nem jutott ideje, bizonyára leköti a korrupcióellenes küzdelem. Esetleg attól fél szebeni szász polgártársunk, hogy egy ilyen üzenet erodálná a népszerűségét, így már nem lenne elég jó román? Pontának ilyen gondjai nincsenek, örül, hogy még szabadlábban van a kormánytöbbség a pénzügyminiszter lemondása és várható lecsukása után is.

Estére alighanem minden helyet beborítottak már a koszorúk Szacsvay Imre szobra előtt. Indulhat a fáklyafényes felvonulás, aztán lassan beköszönt a hétköznap, a viszonylagos normalitás. Mert azt már megszoktuk, normalitásnak tekintjük, hogy a politika, a hatalmi játszmák mindennapjaink részévé váltak, kampány van akkor is, ha nincs választás, de hiába minden kampány, ha nincs jó választás.

röviden

■ **Angela Merkel** német kancellár nem vesz részt május 9-én Moszkvában a náci Németország felett aratott győzelem 70. évfordulójára szervezett győzelem napi ünnepségeken, de másnap el látogat az orosz fővárosba, és az orosz elnökkel közösen megkoszorúzza az ismeretlen katona sírját a Kremlnél. A Merkel vezette konzervatívokkal együtt kormányzó szociáldemokraták üdvözlözték a kancellár döntését. A május 9-i ünnepségeken az ukrán válság miatt várhatóan kevesebb külföldi állami vezető vesz majd részt, mint a tíz évvel ez előtti megemlékezésen.

■ **Oroszország 13 millió dollárral járul hozzá** az Nemzetközi Valutaalap (IMF) pénzügyi segélycsomagja első részletéhez, amely már megérkezett Ukrajnába. Az IMF tagjaként, Oroszország „kötelezettségeinek eleget téve” 13,751 millió dollárral járul hozzá a valutaalap kölcsönének első, 5 milliárd dolláros részletéhez. Az IMF négy évre összesen 17,5 milliárd dollár hitelkeretet biztosít Ukrajnának, ebből elsősorban az ukrán bankrendszerrel igyekeznék megszilárdítani és a hrvnyia árfolyamát megerősíteni.

■ **Házi őrizetbe helyezte** a Maros Megyei Törvényszék Mezei Jánost, Gyergyószentmiklós tisztségéből felfüggesztett polgármesterét, aki ellen hivatali visszaélés és zsarolás miatt folytat vizsgálatot a korrupcióellenes ügyészség. A polgármester korábban bírósági felügyelet alatt állt, ami a hatóságok előtti időközönkénti megjelenés kötelezettségét jelent. A polgármester ellen a Budapest 5. kerületével közösen létrehozott Monturist Kft. ügyvezetőjének a felleltése alapján vizsgálódik az ügyészség.

▷ tárgyalásokat Székelyföld lakóinak legitim képviselőivel a régió közigazgatási státusáról. A megemlékezésen tiltakoztak, mert Dorin Florea marosvásárhelyi polgármester nem engedélyezte a Székely Nemzeti Tanács Marosvásárhelyre tervezett felvonulását.

Az RMDSZ elnöke nem ért egyet a kijelentéssel, miszerint Románia az Európai Unió Iszlám Állama, de azt sem találja helyénvalónak, hogy alapvető demokratikus jogok sérülnek Romániában. Kelemen Hunor kifejtette: a romániai magyar közösség a felmerült gondokra Romániában kell megoldást találjon.

Iohannis régiós csúcsot szervez

Legkésőbb ősszel összejön egy romániai találkozó Klaus Iohannis és Orbán Viktor között. A román elnök ugyanis regionális államfői találkozót kezdeményezett Bukarestben, amelyre meghívja a visegrádi országok vezetőit is. Iohannis múlt heti lengyelországi látogatásán elmondta: a visegrádi országok, a balti államok, valamint Románia és Bulgária államfői az őszre tervezett bukaresti találkozón a 2016-ban esedékes varsói NATO-csúcs előtt egyeztetnének. Reménynek adott hangot, hogy a találkozó hozzájárul a kelet-közép-európai térség egységéhez. Az államfő nyugtalanítónak tartja az ukrainai fejleményeket. Moldováról szólva támogatását fejezte ki az ország európai integrációja iránt, amelynek elmélyítését a keleti partnerség többi tagállamára vonatkozóan is sürgette. Komorowski

kilatásba helyezte egy varsói lengyel-ukrán-román államfői találkozó megrendezését a kelet-közép-európai térség helyzetéről. A két politikus (fotó) közös nyilatkozatot írt alá, amely a lengyel-román stratégiai partnerséget erősíti meg, többek között biztonságpolitikai területen.

Kéksisakosokat hívnának Donyeckbe

Pavlo Klimkin ukrán külügyminiszter levélben értesítette az ENSZ főtitkárát arról, hogy Kijev az ENSZ felhatalmazásával rendelkező békefenntartókat kér a Donyec-medencébe.

Petro Porosenko ukrán elnök egy héttel a két fél közti tűzszünetről szóló februári minszki megállapodás után javasolta az ukrán nemzetbiztonsági és védelmi tanács ülésén ENSZ-békefenntartók behívását a Donyec-medencébe, az ukrán-orosz államhatár szakadár ellenőrizte szakaszának felügyeletére. Az elnök a legjobb megoldásnak azt tartaná, ha az ENSZ Biztonsági Tanácsának égisze alatt az Európai Unió küldene rendőri missziót a kelet-ukrainai térségbe.

Moszkva azonnal tiltakozott, mondván, a lépés ellentétes a minszki megállapodással, amely az EBESZ-re bízta ezt a feladatot. Az ENSZ-békefenntartók Ukrajnába küldéséhez a BT jóváhagyására van szükség, ám a Biztonsági Tanácsban Moszkva vétőjoggal rendelkezik. Porosenko viszont úgy véli: az EBESZ ukrainai missziója képtelen megfigyelői és a tűzszünet betartásának felügyeletére vonatkozó feladatát teljesíteni a harcok sújtotta keleti országrészben. Az államfő szerint az, hogy Kijev ENSZ-békefenntartókat kér Kelet-Ukrajnába, nincs ellentétben a „normandiai négyek” február 12-én tető alá hozott minszki megállapodásával. „Nem úgy

tekintünk a békefenntartókra, mint a minszki folyamat és az EBESZ alternatívájára” – fogalmazott az elnök.

Paksról vitázik Brüsszel Budapesttel

Brüsszel nem blokkolja a paksi atomerőmű bővítését, az építkezést, az Európai Bizottság csak a fűtőanyag beszerzésére vonatkozó szerződéssel foglalkozott – közölte Anna-Kaisa Ikonen, a brüsszeli testület energiaügyekért felelős szóvivője.

A *Financial Times* arról számolt be, hogy az EU atomenergia-ügynöksége, az Euratom nem hagyta jóvá a leendő paksi blokkok fűtőanyagának Oroszországból történő kizárólagos importját. A lap szerint Magyarország ugyan fellebbezett döntés ellen, de a tárgyalásokat jól ismerő források szerint az Európai Bizottság is a döntés mögé állt. Ennek az az eredménye, hogy az egész paksi bővítést blokkolták.

Giró-Szász András kormányzati kommunikációért felelős államtitkár tagadta a brit lap értesüléseit, s hozzátette: az ügyben helyreigazításért folyamodtak a lap szerkesztőségéhez. Navracsics Tibor fideszes EU-biztos viszont az *Index*nek megerősítette, az Európai Bizottság megtárgyalta és szavazás nélkül jóváhagyta az Euratom javaslatát, ami a magyar kormány és Oroszország között létrejött paksi bővítésről szóló megállapodást blokkolja. Hozzátette, ezekről a jelentésekről az Európai Bizottságban nem szoktak szavazni, most sem tették.

A *hvg.hu* megkereste az ügyet kihozbantó angol újságírókat, akik leszögezték: kitartanak a sztori mellett, az pontos és hiteles. A cikk szerzője megerősítette, ha a magyar kormány helyreigazítást kér, ennek nem adnak helyet, kitartanak a cikk állításai mellett.

Liberalis adóreformot ígér a kormány

A 16 százalékos egységes adókulcs bevezetéséhez hasonló léptékű adóreformra készül a kormány. A napokon belül minisztere nélkül maradható pénzügyi tárca által kidolgozott tervezet nagylelkű adóteher-csökkentéseket ígér, amelyek azonban bevallottan nagy bevételkieséssel járnak. ERDEI-DOLOCZKI ISTVÁN képviselőtől CSEKE PÉTER TAMÁS megtudta, hogy az új adótörvénykönyvet az RMDSZ mindenképpen megszavazza.

Eltökélt szándéka a kormánynak a tavaszi ülészak végéig átvinni a parlamenten az új adótörvénykönyvet, amely hosszú távon gyakorlatilag új alapokra helyezi Románia gazdaságát. A kimondottan vállalkozóbarát és fogyasztáserkentő, tehát alapvetően liberális szellemiségű jogszabály tervezete várhatóan március végén kerül a törvényhozók elé, ám a miniszterelnök kész akár kormányzati felelősségvállalással (tehát vita nélkül, a mandátumát kockára téve) elfogadtatni, ha a jogszabály vitája elakad. Victor Pontát az idő sürgeti: ha a törvény nem jelenik meg a Hivatalos Közlönyben június 30-ig, akkor a pénzügyi kerettörvény értelmében nem léphet életbe jövő év január elsejétől. És nyilván, akkor nehezebben hivatkozhat rá a jövő évi parlamenti választási kampányban. Közben szintén a jövő évi választási kampányra gondolva, a kormány után egy héttel a Pontáékéhoz hasonló adókönnyítési elképzelésekkel állt elő a legnagyobb ellenzéki párt, a PNL is (lásd *keretes írásunkat*). Így gyakorlatilag politikai versenyfutás tárgya lett a romániai adóreform: ezt a hajszát egyelőre nem csillapítja, hogy az adóterhek nagylelkű csökkentésével járó bevételkiesést a Nemzetközi Valutaalap szakértői szerint nemigen lesz honnan pótolni.

Mit tartalmaz a törvény? A kormány elképzelései valóban

nagylelkűek: az adótörvénykönyv a hozzáadottérték-adó (TVA) 4 százalékos csökkenését ígéri, amely így az eddigi 24 százalék helyett mindössze 20 százalékos lesz jövő év január elsejétől. Szintén januártól az alapélelmiszerek áfáját 9 százalékra csökkentenék. Ezt újabb könnyítés követi 2018-ban, amikor további két ponttal, 18 százalékra csökkenne az áfa. Az üzemanyag jövedéki adóját is 20 százalékra akarja csökkenteni jövő évtől kezdődően a kormány. Januártól mind a munkáltató, mind a munkavállaló által fizetendő nyugdíjjárulékot (2,3, illetve 3 százalékkal) csökkentenék, ugyanakkor az egészségbiztosításnál kiterjesztenék a járulékfizetési kötelezettséget mindenkire, aki jövedelemmel rendelkezik. Emellett eltörölnék jövőre az üzemanyagokra kivetett 7 eurócentes pótlólagos jövedéki adót és az úgynevezett oszlopadót, 2019-től pedig 16-ról 14 százalékra csökkenne az általános társasági adó.

Az új adótörvényt ismertető Darius Vălcov pénzügyminiszter azt mondta, Románia versenyképességét akarják növelni, hogy az ország

Erdi-Doloczki István képviselő, az alsóház pénzügyi és költségvetési bizottságának tagja. Szívesen megszavazzák

2019-ben bevezethesse az eurót. A változások a feketegazdaság kifehéritését szolgálják, és a külföldi befektetők számára próbálják vonzóbbá tenni a román gazdaságot – tette hozzá. A pénzügyminiszter megjegyezte: amikor 2010-ben az addigi 19-ről a mostani 24 százalékra emelték az áfát, akkor az áfacsalás mértéke a GDP 3,4 százalékáról 6,3 százalékra nőtt. Az áfa mostani csökkentésétől az adócsalás visszaszorulását remélik.

A kormány számításai szerint az új adótörvénykönyv alkalmazása mintegy 16,2 milliárd bevételkiesést okoz a költségvetésben, ám a pénzügyminiszter arra számít, hogy a szürkegazdaság „kifehéredéséből” és a gazdasági növekedésből származó többletbevételek pótolják ezt az összeget. Ez az az elképzelés, amelyben a Nemzetközi Valutaalap (IMF) nem nagyon hisz, ezért óvatosságra intette Bukarestet, de nem zárkózott el attól, hogy tárgyaljon Pontáékkel a tervezett adócsökkentésekről. A nemzetközi szervezet szóvivője kijelentette: az IMF elismeri, magas a hozzáadottérték-adó Romániában, de a kormánynak csökkentenie kell

a kiadásokat, vagy egyéb forrásokból kell fedeznie az áfa csökkentése nyomán keletkező bevételkiesést az államháztartási hiánycél teljesítése érdekében.

„Csak jól tudok mondani”

Erdei-Doloczki István, a képviselőház költségvetési és pénzügyi bizottságának tagja szerint az új adótörvénykönyvnek már tíz évvel ezelőtt el kellett volna készülnie. Az RMDSZ politikusa elmondta, eddig csak a tervezet alapelveit ismerhette. „Ha a tervezet megőrzi a már ismert alapelveket, akkor csak jól tudok mondani róla, hiszen alig van olyan adó, amelyik ne csökkenne, vagy már a január elsejétől, vagy a későbbi évektől” – jelentette ki az *Erdélyi Riportnak*.

Erdei-Doloczki „személy szerint” azt kifogásolja, hogy a vállalkozók eddig leírhatták az adóalapból a társadalombiztosítási járulékot, ám ezt most megszüntették, ami gyakorlatilag a profitadó 0,8 százalékos növekedésével jár. Ennek ellensúlyozására viszont bevezették a tb-járlék-csökkentést. „A pénzügyminiszter erről majdhogynem azt mondta a szakbizottság előtt, hogy valamit valamiért” – számolt be a politikus.

A képviselő ugyanakkor elismerte, hogy – mint minden új adóintézkedésnek – a kormány elképzeléseinek vannak kockázatai. „Nem tudjuk, hogy a valóságban miként fog működni. Csupán a jövő év végén kapunk valós képet gazdasági hatásairól” – magyarázta. A legnagyobb kockázatot szerinte az adóterhek csökkentésével járó költségvetési bevételkiesés jelentheti. Ez feladja a leckét a jövő évi parlamenti választások után megalakuló kormánynak.

Erdei-Doloczki szerint van remény arra, hogy a bevételkiesés pótlására vonatkozó kormányelképzelések beváljanak. A képviselő emlékeztetett a 16 százalékos egységes adókulcs 2005-ös bevezetésének hatásaira. Az akkor egy hatalmas váltást jelentett a progresszív adózáshoz szokott román társadalom számára. „Az elemzők egy része akkor is nagy bevételkiesésre számított. Meglepő módon azonban az adóbevételek nőtték, az intézkedésnek jótékony

hatása volt a gazdaságra” – emlékeztetett. A jelenség hátterében az állt, hogy a vállalkozóknak az alacsony adóteher miatt már nem érte meg kockáztatni az adócsalásért járó hatalmas büntetést, inkább törvényesen fizette az illetékeket. „Arról nem beszélve, hogy a munkavállalók mennyivel jobban jártak az egységes adókulccsal” – tette hozzá a képviselő.

Arról, hogy a pénzügyminisztérium a gazdaság növekedésétől is reméli a kieső bevételek pótlását, a politikus kijelentette: az adózás lazítása ösztönzőleg hat a vállalkozásokra. „Így nő a munkahelyek száma, több nyereség termelődik, és ez szintén az

adóbevételek növekedésével jár” – mondta Erdei-Doloczki.

Két RMDSZ-javaslat is bekerülhet

A képviselő abban reménykedik, hogy két korábbi RMDSZ-es javaslat is bekerül a tervezetbe. Legalábbis erre tett ígéretet a képviselő szerint a pénzügyminiszter. Az egyik javaslat az, hogy lehetővé tennék a nyugdíjak jövedelemadója 2 százalékanak átirányítását civil szervezetek, egyházak támogatására. „Fogadóóráimon engem is kérdeztek nyugdíjasok: ha már úgyis adóznak, akkor miért nem irányíthatják a munkavállalókhoz hasonlóan az adó egy részét oda, ahova ők szeretnék?

A liberálisok bírálják, de hasonló adótörvényt terveznek

A Ponta-kabinetéhez hasonló adóteher-csökkentéseket javasol kormányprogramjában az ellenzék fő ereje, a Nemzeti Liberális Párt (PNL) is. Ezeket a kormány adótörvénykönyv-tervezetének nyilvánosságra hozatala után egy héttel mutatták be a PNL vezetői. A liberálisok szintén nagyvonalú adócsökkentéseket ígérnek és a demográfiai csökkenést ellensúlyozni hivatott szociális intézkedéseket helyeznek kilátásba. E szerint jövő évtől egységesen 19 százalékra csökkentenék a hozzáadottérték-adót (TVA), 2016 végéig fokozatosan törölnék az úgynevezett oszlopadót és az üzemanyag pótlólagos jövedéki adóját, 2017-től pedig 16 százalékra mérsékelnék a társadalombiztosítási járulékot.

A PNL vezetői hangsúlyozták, hogy a kormány adótörvénykönyv-módosításaitól eltérően az elképzeléseiknek gazdasági alapjuk is van, bár ennek részletei egyelőre nem ismertek. A párt miniszterelnök-jelöltje, Căătălin Predoiu „alapvetően helyesnek” nevezte ugyan Victor Pontaék elképzeléseit, ám szerinte valóra váltásuk káoszba taszítaná az országot, mert Románia gazdasága nincs felkészülve ezekre az intézkedésekre. „Ez a tervezet veszélyes fegyver Pontaék kezében, mert nincsenek megteremtve a gyakorlatba ültetésének a pénzügyi feltételei” – fogalmazott a politikus. Bírálta a kormány tervezetét Klaus Iohannis államfő is. Kifogásolta, hogy Ponta nem konzultált az elnöki hivattal, mielőtt a közvélemény elé tárta a kormány szándékait. Az államfő ugyanakkor kétli, hogy a miniszterelnök által bejelentett adócsökkentések gazdaságilag fenntarthatóak. „Hogyan javasolhat a kormány adócsökkentéseket az intézkedések gazdasági indoklása nélkül? A tervezetből hiányzik a kellemetlen rész: miből tömök be a költségvetésben keletkező lyukakat?” – mondta az államfő a tervezet hiányosságairól. Burkoltan utalt arra, hogy kampányfogásnak tartja az adócsökkentések bejelentését. *(Képünkön Vasile Blagha, Alina Gorghiu PNL elnök és Căătălin Predoiu.)*

Így be is nyújtottunk erre vonatkozóan egy törvénytervezetet, de Ioana Petrescu akkori pénzügyminiszter azt mondta: úgyis készül az új adótörvénykönyv, és a javaslatunk abba bekerül” – mondta a tervezet háttéréről Erdei-Doloczki István, aki szerint Darius Vălcov megerősítette az RMDSZ-nek elődje ígését. Hozzátette, ez a bizonyos 2 százalék a tervezet előterjesztői szerint országos szinten mintegy 18 millió lejt jelent, tehát ekkora összeg sorsáról dönthetnének majd a nyugdíjasok.

A másik RMDSZ-es javaslat szerint jóváhagynák a hegyvidéki panziók szezonális megadóztatását, ahogyan történik ez jelenleg is a tengerparti panziók esetében, amelyek tulajdonosainak csak a turisztikai szezon ideje alatt kell épületadót fizetniük. „Ez logikus lenne, hiszen ha a vállalkozó tudja igazolni a hegyvidéki panziójában csak a tél beálltával termel jövedelmet, akkor a tengerparti panzióhoz hasonlóan mentesülnie kellene holt szezonban az épületadó kifizetése alól” – magyarázta a képviselő, aki szerint a pénzügyminiszter ezt a javaslatot is kedvezően fogadta.

Mi történik a parlamentben? A képviselő szerint nehéz megjósolni, hogy mi lesz a sorsa a parlamentben a törvénytervezetnek, az ellenzék, pontosabban a Nemzeti Liberális Párt (PNL) hozzáállása ugyanis

egyelőre kiszámíthatatlan. „A PNL joggal bosszús, hogy nem hozták hamarabb nyilvánosságra az adórendszere vonatkozó saját elképzeléseiket. Hasonló tervezettel álltak elő, ám egy héttel később, mint a Ponta-kormány” – mondta a politikus. Emlegetett arra is, hogy a pénzügyminiszter szokatlanul gondosan, már előre egyengeti a jogszabály útját a parlamentben. Arra ugyanis nem igen volt példa, hogy a kormány valamely tagja, még jóval egy tervezet benyújtása előtt ismertesse az el-

Victor Ponta és Daniel Vălcov az új adótörvénykönyv bemutatóján. Keresik az utódját

képzeléseit a törvényhozók illetékes szakbizottságával.

A politikus mindesetre egyértelművé tette: az RMDSZ megszavazza az új adótörvénykönyvet. „Miért ne szavaznánk meg? – kérdezett vissza. – Hiszen kivezetik az oszlopadót, amelynek törlését vagy legalább könnyítését mi is kértük. Csökkentik a TVA-t. Most mondjuk azt, hogy ne csökkentsék, amikor európai összehasonlításban ma Romániában az egyik legmagasabb ez az adó? Vagy ne csökkentsék az alapélelmiszerek TVA-ját 9 százalékra?”

Egyébként pozitívan nyilatkozott az új adótörvénykönyv tervezetéről Fejér László Ödön is. A háromszéki RMDSZ-képviselő vállalkozói szemmel értékelte a jogszabályt. „Az adózás senkinek sem tetsző szó, így kellemes meglepetést okozott az új törvénykönyv” – nyilatkozta a politikus, aki szerint helytelen volt az a korábbi elgondolás, hogy vessenek ki minél több adófajtát, és lehetőleg minél több pénzt sajtoljanak ki a polgárokból. Fejér úgy véli: az adók csökkentéséből származó bevételkiadás egy részét pótolni lehetne, ha például jól menedzselik a több mint 1 200 állami tulajdonban levő vállalatot, amelyek adóssága 2013 végén a GDP 3,4 százaléka (kb. 22 milliárd lejt) volt, és adóelmaradásuk a teljes román vállalati szféra 50 százalékát (1,3 milliárd lejt) tette ki.

Vălcov hamarabb kerül fogdába, mint a tervezet a parlamentbe?

Lapzártánkig bizonyossá vált, hogy nem a jelenlegi pénzügyminiszter lesz az, aki az új adótörvénykönyvet a parlament elé terjeszti, Darius Vălcov feje fölött ugyanis sötét felhők tornyosultak: meggyült a baja az igazságszolgáltatással. A korrupcióellenes ügyészség (DNA) múlt héten bejelentette, hogy csúszópénz elfogadása miatt bűnvádi eljárást indít a tárcavezető ellen. Darius Vălcovot már ki is hallgatták olyan állítólagos törvénytelen cselekményekkel kapcsolatban, amelyeket még miniszteri kinevezése előtt, Slatina város polgármestereként követett el. Azzal gyanúsítják, hogy 2010 és 2013 között 2 millió euró kenőpénzt fogadott el egy üzletembertől, s ezért cserébe közbenjár, hogy az illető cége kapjon meg több önkormányzati szerződést Slatinában, illetve más városokban. Az ügyben már őrizetbe vették az olténiai település jelenlegi polgármesterét. Ha hinni lehet a DNA-nak, Vălcov elképesztő dolgokat művelt: temetőben tartott titkos találkozót a megvesztegetővel, és műanyag zacskókban vette át a kenőpénzt. Az ellenzék máris a lemondását követeli, ám Victor Ponta kiállt mellette. A kormányfő közölte, a pénzügyminiszter élvezi a bizalmát, és továbbra is fontos szerep hárul rá az adótörvénykönyv tervezetének véglegesítésében. A kormányzó Szociáldemokrata Párt tagja korábban két cikluson át vezette a Románia déli részén fekvő települést, ezt követően választották szenátornak. A pénzügyi tárcát a decemberi kormányátalakítás során kapta meg. Március 15-én, vasárnap Vălcov lemondott.

SZILÁGYI ALADÁR

Arad-hegyalja egykéje

Egyke – a Magyar Néprajzi Lexikon szerint: eredeti, népnyelvi jelentésben testvér nélküli egyetlen gyermek. Etnosz-riportútjaim alkalmával, tapasztalataim alapján a „család egykéje” fogalmát tovább tágítottam, előbb az „osztály egykéje” vált lépten-nyomon a helyzetet tükröző valósággá, majd a „falu egykéje” formában elszomorító realitássá. (Még hozzá nem is a legszörványabb szörványvidéken, hanem Kalotaszegen jártomban.)

Hogy mindez még fokozható, arra a minap döbbsentem rá, amikor eszembe jutott, hogy ismét vessek egy pillantást szülőföldem, az általam néhány esztendeje keresztül-kasul bejárt Aradhegyalja vidékén a magyar nyelvű oktatás helyzetére.

Első körutam alkalmával még szűkebb pátriám két településén: Pankotán és Gyorokon működött 1-4. osztályos, egy tanító néni összevont tagozat, másodízben tudomásomra jutott, hogy Pankotán

●
Előbb az „osztály egykéje” vált lépten-nyomon a helyzetet tükröző valósággá, majd a „falu egykéje” formában elszomorító realitássá

„érdeklődés hiányában” megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Ezért most a – reményeim szerint – még megmaradt, még működő gyoroki tagozat felől érdeklődtem. „Igen, mi még létezőnk – tájékoztattott Balta Emese tanítónő – a négy elemibe összesen öt gyermeket írtak be a szülők.” Elhallgatott, majd mélyet sóhajtva hozzátette: „A legnagyobb gondom az, hogy négyen közülük vegyes házasságból származnak, előbb meg kell tanítanom őket a leg-
elemibb anyanyelvi ismeretekre, hiszen otthon csak románul beszélnek. Egyetlen olyan tanítványom van, akinek az édesanyja is, az édesapja is magyar.” Mindezek hallatán pontosítottam magam magamnak a tényállást: a Fehér-Körös-től a Marosig húzódó történelmi borvidék Árpád-kori alapítású településein egyetlen magyar anyától és magyar apától származó magyar gyermek tanulja anyanyelvén a betűvetést!

Visszatérés Édenbe

Huszonöt évvel a rendszerváltás után még mindig fényévekre vagyunk a piacgazdaságot régóta megélő, mára posztindusztriálissá vált társadalomtól, de ahhoz elég idő eltelt már, hogy az ott egyre inkább elfogadott fogyasztói társadalom kritikus gondolatai Romániában is nyitott fülekre találhassanak. **TASNÁDI-SÁHY PÉTER** írása.

Nem tudom, ismerik-e a halászlóról és a vakációs menedzserről szóló tanmesét. Az általam ismert verzió nagyjából így hangzik: A pár napos szabadságát a görög tengerparton töltő ifjú vállalatvezető lát egy halászt reggel kilenckor ouzót szürcsölni a csónakja mellett. Megkérdezi tőle, miért nem dolgozik, hiszen előtte van még az egész nap. A rövid válaszból kiderül: elég halat fogott az ebédhez, nincs miért dolgozzon, mindjárt hazabattyog, a fiának megígérte focizik vele sulis után, csak még lazít egy picit. A menedzser erre felkapja a vizet, és elkezd mondani neki, nincs jól ez így. Ha egész nap kint lenne a tengeren, a felesleget eladhatná, és abból vehetne egy nagyobb csónakot. Azzal aztán még több halat foghatna, és szorgos munkával lehetne egy egész vonóhálós flottája, amivel már nagyban is játszhatna, közvetlenül a konzervgyárnak értékesítve a zsákmányt. Nem kéne több, mint húsz év, és szépen megszédíthetné magát. – És az miért lenne jó nekem? – értetlenkedik a halász. Hát akkor végre megengedhetné magának, hogy kora reggel a parton iszogasson, és elég időt töltsön a gyerekeivel.

Persze a történet több oldalról is támadható, de ahogy látom, Nagyváradon is akad már legalább ötven ember, akik irigykednek a mesebeli halászra, mivel körülbelül ennyien vettek részt a Moszkva Kávézóban március 8-án tartott vetőmagcserével egybekötött, permakultúráról és természetes építkezéssel szóló előadássorozaton.

Arról még gondolom, többeknek lehet sejtése, hogy miért akarnának az emberek vetőmagot cserélni

A szavatai Németh János az alternatív építési módszerekről beszélt Nagyváradon

(mondjuk fürdőszivacsaként tökéletesen használható luffatök magját a hagyományosnál kétszer nagyobb fehérjetartalmú babra), azt viszont többen éppen csak sejtegetik, mi az a permakultúra.

A mozaikszó a *permanent agriculture* az állandó mezőgazdaság kifejezésre utal. A szemlélet egyik elméleti megalapozója, Bill Mollison definíciója szerint olyan mezőgazdasági termelő rendszerek tervezését és működtetését jelenti, amelyek rendelkeznek a természetes ökoszisztémák változatosságával, stabilitásával és rugalmasságával. A permakultúra az emberi közösségek és a természetes táj olyan integrációja, mely lakóinak biztosítani tudja az ételmet, energiát, lakást és egyéb anyagi, és nem anyagi szükségleteit.

Magyarán olyan életteret kell elképzelnünk, ahol a monokultúrában megszokott egy tábla búza, húsz sor dinnye helyett több növény nő együtt, egymást segítve, erősítve, illetve az ember és állat, az épületekkel egyetemben, ezekkel harmóniában létezik. Ehhez persze

a monokultúrák termesztéséhez kitegyesztettek helyett érdemes visszanyúlni régebbi, őshonos, ellenállóbb fajtákhoz. Ezek terjesztésére több helyen hoztak már létre úgynevezett magbankokat, ahonnan a gazdák minőségi őshonos szaporítóanyaghoz juthatnak. A mostani magcserélős kezdeményezést (a fenti elfajzott példa ellenére is) egy ilyen irányába tett első lépésnek szánták a szervezők.

Egy békemunkás farmer A permakultúra alapjairól előadást tartó Sabin Mureșan szerint oda kell eljutni, hogy a rendszer szinte önállóan működjön, minél kevesebbet kelljen beavatkozni. A permakultúra tehát mennyországa a lusta kertészeknek.

Sabin polgári foglalkozásának egyébként érdemes lenne külön írást szentelni, hiszen – feleségével egyetemben – szabadúszó békemunkásként dolgozik több nemzetközi projektben. Háborús, illetve háborún frissen túljutott területeken tanítja a konfliktuskezelés erőszakmentes módjait többek között az

● **Érdemes kis lépésenként beavatkozni, aztán pedig aprólékosan megfigyelni a hatást**

által, hogy segít megérteni a probléma gyökerét, illetve beazonosítani a valós igényeket. Mint elmondja, munkája során is ugyanazt csinálja, mint a földjén: próbál megérteni egy kapcsolatrendszer, és a felmerülő problémákat annak természetéből adódó, ahhoz illeszkedő megoldásokkal igyekszik orvosolni, sőt adott esetben hasznot húzni belőlük.

Ehhez néhány esztendővel ez előtt vásárolta – a család által La Gugu – névre keresztelt háromhektáros birtokot, Nagyváradtól 65 kilométerre, Kolozsvár irányába. Az év felét nagyjából ott tölti a kétyerekes család, hosszú távon svízsont szeretnének végleg kiköltözni, mindenféle műhelymunkáknak is helyet biztosítva.

Mint mondja, még messze jár attól, hogy a terület önállóan működjön, mert a permakultúrák gazdaság kialakításához inkább idő kell, mint pénz. Meg kell ismerni az adott te-

Mindig abban kell gondolkodni, ami elérhető: ha fa van fában, ha mező van, bálában, ha van jó agyag, vályogban

A Moszkva kávéházban szervezett vetőmagbörze résztvevői

Látogatás egy Earthship-házban

Bár a természetes építőanyagokból készült épületek jellemzően energiatakarékosak, de nem keverendők össze a manapság szintén gyakran emlegetett passzívházakkal.

Utóbbi alatt kizárólag olyan épületeket értünk, amelyekben a kényelmes hőmérséklet fenntartása megoldható a levegő frissen tartásához megmozgott légtömeg utánfűtésével vagy utánhűtésével, továbbá levegő visszaforgatása nélkül.

A passzívházak rendkívül jó hőszigetelésüknek köszönhetően nem igényelnek hagyományos fűtési rendszert, a kívánt hőmérséklet eléréséhez szükséges viszonylag alacsony hőmennyiséget – megfelelő tájolással – főleg a napsugárzásból, illetve az épületben tartózkodó személyek és műszaki berendezések által kisugárzott hőből fedezik.

Az első passzívházat 1990-ben építették a németországi Darmstadtban, azóta több mint 32 ezer ilyen épült Európa-szerte.

Fontos még megemlíteni az Earthship névre keresztelt építési formát, amely a nemrégiben Nagyváradra is ellátogató Michael Reynolds szabadalmaztatott rendszere. Ezek a házak természetes és újrahasznosított (pl: autógumi) anyagokból épülnek, mind az embereknek, mind a minimális önfenntartáshoz szükséges növényeknek teret biztosítva, teljesen függetlenül a közművektől.

Következő lapszámunkban egy ilyen, építés alatt álló, Nagyvárad melletti Earthship-házhoz tett kirándulásról számolunk be.

riplet természetes ritmusát, meglévő élővilágát. Érdemes kis lépésenként beavatkozni, aztán pedig aprólékosan megfigyelni a hatást.

A produktív ökoszisztéma mellett a permakultúra másik fontos gondolata a zónarendszer. Középső – tehát a nulladik – zónában a ház és a konyhakert helyezkedik el. Az 1. zóna a zöldségeskertté és a kisálatoké, a másodikban lehet tó, gyümölcsös, a harmadikban szántóföldi kultúrák kapnak helyet, a negyedikben az erdőkert (pl: dió, csipke, naspolya), az ötödik pedig megmarad a természetnek, teret hagyva az őzeknek, nyulaknak, vaddisznóknak, ezt a részt a gazda még jelenlétével is ritkán zavarja. Mindezt úgy kell megtervezni, hogy az egyes zónákban élők segítsék, erősítsék egymást. Természetesen ebben a felosztásban magában nincs sok új, hisz egy valamire való tanya még száz évvel

ezelőtt is így nézett ki. Ami változott, az a beavatkozás intenzitása. A permakultúra rengeteg módszert használ, amivel munkát lehet spórolni. A kártevők ellen – egy módszer a sok közül – emelt ágyásokkal védekezik, a vizet és a hőt mulcsozással (kő, szalma, fakéreg takarás) tartja a talajban, minden egyes növény fény és vízigényének megfelelő helyre kerül. Ezen kívül mindent tudatosan igyekszik felhasználni: a zöldhulladékból komposzt lesz, az esővíz tartályba kerül, a nap energiája közvetlenül vagy áram formájában hasznosul.

Tégla helyett szalmabála Tapasztalatok szerint trópusi területen egy permakultúrák rendszer, méretétől függően 2-4 év alatt kialakítható, de mérsékelt égövön 10-15 évre is szükség lehet, tehát Sabinék előtt még hosszú út áll.

A házuk viszont majdnem teljesen készen van, vályogból és földből építették. Igen, vályogból és földből, ahogy a régiek. Hiszen a permakultúrához mint írtam fentebb, az is hozzá tartozik, hogy a ház a környezete szerves része legyen, éljen, lélegezzon. Erre a vályog és a föld tökéletesen alkalmas. Mint ahogy a szalmabála is. Hiszen abból is lehet házat építeni, nem is akármilyet. Franciaországban hatemeletes is áll belőle – persze megfelelő vázszerkezettel – de két emelet tartógerendák nélkül kivitelezhető, némi szakértelemmel. Ha valakinek kételyei lennének az épületek tartósságát illetően, nézzen csak utána, mikor épült az első ismert szalmabála falas épület. 1901-ben Nebraska államban, az Egyesült Államokban, ott találták ki a módszert, amikor nagyszámú európai betelepülő miatt szükség volt gyors és hatékony megoldásra a bevett építőanyagok helyett. Az a bizonyos épület ma is áll még. Félméteres falvastagság 3-5 centis agyagvakolattal remek hőszigetelő, és a tűznek is ellenáll.

A konferencián szintén felszólaló, Szováta mellett élő Németh Jánost az alternatív építési módszerekben a természet közelség és költséghatékonyság fogta meg. Mint sommásan megfogalmazta: „nem akarom én arra tanítani az embereket, hogy költsék a pénzt.” Szerinte addig nem is érdemes az építés módján gondolkodni, amíg nincs meg a megfelelő telek. Ha az ember a természetre szeretne hagyatkozni, nagyon fontos, hogy megfelelő fény, víz és jó minőségű föld álljon rendelkezésére. A nap melege nap-elem nélkül is szerepet játszik, hisz jól tájolóssal, és a hő megtartására

Sabin Mureșan
farmján
a gyakorlatban
is kipróbálja
a permakultúra
előnyeit

alkalmas építőanyagokkal a fűtés jelentős része megspórolható. A régi vályogházaknál azért nem tudták ezt használni, mert a szigeteletlen ablakok miatt ott, ahol a fény bejött, a meleg kiment. Ma már lehet nagy ablakfelületeket tenni, hőveszteség nélkül is.

János eredetileg lakatosként végzett, külföldi munkakeresés során került be az építőiparba. Amikor 2008-ban visszatért Székelyföldre, saját vállalkozást indított, felújítást, házépítést vállalt, természetesen ugyanazokkal az építőanyagokkal, mint mások: kizárólag téglában, gipszkartonban, cementben gondolkodott. Életszemlélete egy bicilitúrán indult el új irányba. „Rendszeresen járom az országot kerékpárral és 2010-ben találkoztam egy sráccal, aki először jól felmérget, mert folyton előzgetett, de aztán leültünk beszélgetni – kezd bele a történetbe. – Kiderült, hogy német, és onnan hoz be természetes szigetelő anyagokat Romániába. Kérdezte, nem akarok-e kimenni hozzá segíteni egy szalmabála ház építésnél. Igent mondtam, és a kinti tapasztalatokról elkezdtem írni a neten. Az embereket nagyon érdekelte, olyannyira, hogy következő évben már építettem egyet megrendelésre itthon is. Akkor remek üzletet láttam ebben, és lehet, hogy tudnám ezt most is profitorientáltan csinálni, de nem akarom. Ezt nem lehet olyan munkásokkal jól csinálni, akiket annyi érdekel, hogy a napi 80 lej munkabér meglegyen. Ehhez egyfajta szemlélet kell. Nekem a pénz már nem cél, annyira van szükségem, amiből megveszem, amit nem tudok megtermelni magamnak. Hosszútávon azt szeretném, hogy a saját birtokom elegendő ételt adjon,

és minél kevesebb pénzre legyen szükségem. Ebben az irányba nem lehet messzire jutni, ha az ember a pénzre hajt, és az érdeklő, hogy minél nagyobb plazmatévéje legyen. Annak nincsen semmi értelme. Most van két emberem, aki szívből szereti ezt, velük szoktunk munkákat vállalni. Mondjuk, ebben az életformában az a szép, ha az ember magának építi a házat, pontosabban barátok, család segítségével. Ezért ennek a dolognak van egy erős közösségformáló ereje is. Én rengeteg embernek adtam tanácsot, mint ahogy aki már épített ilyen, szintén segít másokat.”

Tömbházban is érdemes A természetes anyagokból történő építkezés egyik legfontosabb alapelve, hogy az ember alkalmazkodjon az adottságokhoz. A mezőn ne akarjon fából építeni, a hegyen pedig ne utaztasson száz kilométerről szalmabálát, mert sokkal drágább lesz. Tehát mindig abban kell gondolkodni, ami elérhető: ha fa van fában, ha mező van, bálában, ha van jó agyag, vályogban.

Mindehhez még csak falura sem kell „kihúzódni”, hisz természetes anyagokból lehet építeni városban is, csak ott drágább a telek. „Arról nem beszélve, hogy a tömbházban élők is tudnak néhány alternatív technikával javítani az életminőségükön. Egy-két centis agyagvakolat sokat segít a fűtésben, hiszen megtartja a meleget, emellett teljesen más lesz a lakás levegője. A parkettát sem kell lelakkozni, hanem át lehet itatni lenolajjal, amire jön egy réteg méhviasz. Sokkal egészségesebb, természetesebb és szebb, persze ez ízlés dolga” – zárja a beszélgetést néhány tanáccsal János.

A tömbházban élők is tudnak néhány alternatív technikával javítani az életminőségükön

Szabad sajtó a hitelvesztett időkben

Március 12-én, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége budapesti székházában adták át a MÚOSZ idei szakmai díjait, köztük a tiszteletbeli tagságról szóló okleveleket, valamint az Aranytoll-díjakat. Utóbbi elismerésben részesült lapunk munkatársa, Szilágyi Aladár is. Az est bevezetéseként VÉGEL LÁSZLÓ Újvidéken élő Kossuth-díjas író olvasta fel a szabad sajtó ünnepe alkalmából megfogalmazott üzenetét, amit az alábbiakban olvashatnak.

Kedves barátaim, kedves kollégák, tisztelt egybegyűlteket!

Köszönöm a megisztelő felkérést. Engedjék meg, hogy az emlékezés szépsége helyett szóljak a szembenézés személyes dilemmáiról.

A szabad sajtóval kapcsolatban, először is azzal a kérdéssel szembesülök, hogy tudunk-e, képesek vagyunk-e olyan hitelesen szólni a szabadság hangján, ahogyan egykor a hiányáról beszéltünk. Véleményem szerint, noha növekedett a szabadság köre, csökkent a rajongás, felbomlott a szabadságról kialakított közös kép. A rendszerváltás előtti időkben a sajtó úttörő szerepet vállalt a hatalom fellazításában, módosításában, a rendszerváltási folyamatban; ám már akkor megfogalmazódott egy fontos választóvonal: a sajtó szabadságának legkövetkezetesebb képviselői azok voltak, akik saját nevükben beszéltek, volt tehetségük és bátorságuk saját személyiségük hitelét kockáztatni. A szabadságot a szubjektív diskurzus jelképezte! A pártkatonák neveit elfelejtettük, ám az egyéni hangvételt, jellemes újságírók neveit megjegyeztük, túléltek a napi és a hetilapok „életkorát”. Azt gondolom, hogy ez a gondolat ma sokkal időszerűbb mint a rendszerváltás előtt.

Szerintem, a magyarázat kézzelfogható: akkor a szabadsághiány kollektív élménye közmegegyezést teremtett olvasó és sajtó között. Kialakult egy zsargon, egy jelbeszéd, az olvasó értette a befeljeztelen mon-

datot, a félig kimondott, rejtjeles bírálatokat. Létezett egy közös nyelv, amely főleg az irodalmi műhelyekben született, de beszivárgott a sajtó nyelvezetébe is. A kultúra volt az újságírás védőpajzsa. Aki értette a kultúra nyelvét, az elsajátította az ellenzékiesség apokrif nyelvhasználatát is. Bármennyire volt rejtett, illetve rejtelkedő az újságírói szubjektivitás, az olvasó pontos különbséget tett a hamis és a hiteles között. Ennek jegyében képviselt nagy retorikai erőt és energiát a nemzetek történetében a sajtószabadság első nagy felvillanásaira való utalás, így például ilyen hivatkozási alappá vált az 1848. március 15-én kihirdetett sajtószabadság. Az olvasó tudta vonatkoztatni, iróniával értelmezte, szimpátiával fogadta, ha a hatalmon kívüliek hivatkoztak rá.

Manapság azonban többé nem köt össze bennünket a szabadsághiány kollektív tudata és élménye sem. Többé nincs közös apokrif nyelv. A kultúra már nem képez kötőszövetet a közösségben, ellenkezőleg, sokszor sértődötten kivonul a közösségből, önmagával van elfoglalva. A nyelvben többé nem születik közmegegyezés. A többpártrendszerben minden politikai erőnek megvan a maga objektív igazsága, a hatalom

Végel László
újvidéki író
mondott beszédet
a MÚOSZ március
12-i díjátadó
ünnepségén

FOTÓK: SIMON JUDIT

tárgyilagossá és elfogulatlaná tünneti fel magát, mindent megtesz annak érdekében, hogy a közintézeteket, a sajtót, a saját objektív igazságának, metanyelvének szolgálatába állítsa. Nem csak azért foglalja el a köztereket, a közéletet, hogy a politikai hatalmát, privilégiumait, az elsődleges tőkefelhalmozásra való jogával éljen, hanem azért is, hogy elnyomja a szubjektivitást és vele együtt a másságot. A sajtószabadság eszménye demokratikus közhely lett, amelyet, úgymond, nem ajánlatos sérteni, a cenzúra népszerűtlen intézkedés, könnyen felbolygatná a kedélyeket, a mai világban csak néhány keményebb illiberális államban vezetik be. A cenzúra helyett cselemben jár el: preventív cenzúrát alkalmaz, a represszió helyett pedig a preventív repressziót gyakorolja. A bársonyos forradalmakat ma nem kis eséllyel váltja fel a bársonyos elnyomás. Hogy ma Magyarországon centralizálják a híripart, az nem csak racionális köntösbe öltöztetett napi politikai kérdés, hanem autoriter filozófia terméke is. A szabadság köreit szélesítik, miközben kisajátítják! A kormány nem betilt egy-egy véleményt, a preventív cenzúra más eszközökkel él, uniformizálja a közösseget, a nemzetből tömeget teremt.

A bársonyos forradalmakat ma nem kis eséllyel váltja fel a bársonyos elnyomás

Paradox helyzet született, melynek következményeivel a jövőben számolnunk kell: minél inkább erősödik a centralizmus, annál inkább szűkül a centralista sajtóiparban dolgozó sajtómunkások szabadsága. A végén már csak meggyőződés nélküli csavarnak érzik magukat ugyanazon személyek, akik néhány évvel ezelőtt önkéntesként lelkesen szolgálták pártjukat.

Ezzel szemben egyedül a kritikus szubjektivitás a hiteles beszéd. A szabad sajtó hangja nem csak mást mond, hanem másképpen is mondja. Huszonöt évvel a rendszerváltás után ugyanis a hatalom objektivitásának hitelessége hihetetlen mértékben veszített meggyőző erejéből. Hitelvesztett korba tántorogtunk be. A rendszerváltás eufóriáját felváltotta a rendszerváltás illúziójának felmorzsolódása! A polgárok rendszerváltó illúzióikat veszítve többé nem bíznak a hatalomban, annak objektivitásában még akkor sem, ha szavaznak rá. Ezzel együtt a sajtónak sincs hatása, még akkor sem, ha az igazat mondja. A rendszerváltási értékek megrendülése azt jelenti, hogy az emberek elidegenedtek az igazságtól, mert sokszor az igazság is hazugságnak tűnik. A választási részvétel az egész régióban csökken, a politikusok népszerűtlensége növekszik, a tömegek kiábrándultak minden politikai garitúrából, ami nem jelenti azt, hogy mindegyik egyformán rossz, csak azt, hogy a rendszerváltás alkonyán minden szereplő elszürkül. A kérdés, milyen legyen a szabad sajtó a hitelvesztett korban? Úgy vélem, a szabadságnak vissza kell térnie a személyes beszédmódhoz: a hazugságot szembesítse úgy az igazsággal, hogy

nem csak mást állít, hanem másként is szólal meg. A kiábrándult tömegek részére a személyes meggyőződés hitele maradt az egyedüli meggyőző erő a hatalom álobjektivitásával szemben.

Ennek függvényében merül fel a kisebbségi közösséget megfogalmazó sajtókép milyensége is. Szólnom kell róla, mert kisebbségi közösségből jöttem. A közmédiában kialakuló centralista nemzetkonceptió médikánónja egyre inkább egyszínűvé formálja a kisebbségi közösségeket (is), amivel háttérbe szorítja a policentrikus, a mozaikos nemzet fogalmát. Vajdasági távlatból szemlélve úgy tűnik, ez előtt nincsenek nagyobb akadályok, hiszen a szabad sajtó szereplői sem alakítottak ki hiteles képet a külhoni magyarok világáról. Az attól való félelmében,

Tóth Károly
MÚOSZ-elnök
adta át Szilágyi
Aladárnak az
Aranytoll-díjat

A független magyar média átengedte a külhoni magyarok világát a közszolgálati médiának

hogy a külhoni magyarokkal való foglalkozás a nemzeti romantikába, vagy nacionalista demagógiába vezet, a magyar nemzeti kisebbségek világa sok tekintetben tabula rasanak számított. A rendszerváltás utáni korszakban ugyan a kisebbségi politikai elitnek szerepe felértékelődött, ez azonban csak egy szelete ennek a világnak. Az, hogy abban milyen kulturális értékrendek küzdenek egymással, hogy milyen a mindennapi élet, mik a specifikumai, alig esik szó. Az is háttérbe szorult, hogy miben különbözünk, holott a különbségek jobban összekötnek bennünket, mint a hamis egység. Jelenleg a független magyar média átengedte a külhoni magyarok világát a közszolgálati médiának, amely inkább arra helyezte a hangsúlyt, hogy miképpen érvényesülnek a budapesti értékrendek, politikai elvárások a kisebbségi közösségekben. Sokszor, más előjelekkel ugyan, de ugyanaz a központosító habitus árnyékolja be, mint a hivatalos közmédiát. A szabad sajtónak tehát nem elegendő csupán a napi politika szintjén szembefordulni az autoriter, a centralista modell, a preventív cenzúra kihívásai ellen, hanem egy sokszínű, mozaikos nemzetmodellben gondolkodva kellene megmutatkozni, vállalva saját centralizmusunk kritikáját, újra-fogalmazva a modern XXI. századi nemzetképet.

Az idei díjazottak és új tiszteletbeli tagok csoportképe

Európai hang lengyel dialektussal

Közép-Európa regionális hatalma, fontos szereplője lehet az ukrán válságkezelésnek, ráadásul az Unió egyik legfontosabb vezető tisztségét is birtokolja. ADY ANDRÁS elemzése Lengyelország helyzetéről, szerepéről, kilátásairól.

E lemezői körökben egyre bejáratottabb fogalom a lengyel csoda, s bár evvel nem utalnak kimondottan az európai kommunista blokkot megrepesztő demokratikus politikai erőkombinációra, ez is része az egésznek. Egy frissebb lengyel szerepkép modellezéséhez szükséges, hogy minél kevesebben felejtsek: arról az országról van szó, amely a Szovjetunió számára, a keleti tömbön belül, hídszereppel rendelkező Nyugat-Európa felé. A nemcsak méretei miatt számottevő országba valahogy soha sem sikerült teljesen a moszkvai ideológiák átmentése, még akkor sem, amikor környezetében minden akceptált hatalomra ráillett a sztálinista jelző. 1956 után egymást követik a diák- és munkáslázadások, később egy lengyel állampolgárból pápa lesz a Vatikánban, majd 1980-ban a Solidarność (Független Önkormányzó Szakszervezet) sztrájkjai előkészítik a 1989-es felszabadító választásokat. Arról a mai napig vitáznak, hogy a kommunista/szocialista múlttal való leszámolás attól sikerült, mert akik megtervezték (és részesei voltak a Solidarnoścnak) igazából túlságosan jó ismerték a „rendszerbűnöket”, vagy újjáfejlődő letéteményesei voltak a mindenkori lengyel nemzeti és konzervatív vonalnak.

Regionális szakértő Erről az is nyugodtan elmondható, hogy tradicionális módon képesek egyfajta lengyeles splendifer isolationra, amely azt is jelenti, hogy jó adag szkepticizmussal és gyakran diszkrét lesajnálással tekintenek a szomszédokra. A múlttal való leszámolás még azután is voksvonzó erőter volt, hogy, már

A lengyel centrum attól függetlenül kialakul, hogy mi lesz a kimenetele a Moszkva-Kijev-Brüsszel-Washington huzavonának

Donald Tusk az Unió külügyeit irányító Federica Mogherinivel. Szót értenek

ellátva szerepét, működése üresjárat lett. A trendnek még a Kaczyński fivérek kettős győzelmi évében (2005, elnök- és parlamenti választás) is látszottak a nyomai, s 2007-2008-ra azzal fenyegetett, hogy kicsavart és élösködő másaként önmagát is túléli. Mondják – kissé túlzóan és morbidan –, az, hogy ebből nem lett boszorkányüldözés, az elnök és kísérete 2010-es légi katasztrófájának is tulajdonítható. Ahhoz, amit Lengyelország ma előre jelez Európában, hozzátartozik, hogy 2007-től az országot a jobbközép jellemzi, hogy a maguk módján és továbbra is kissé zártan megvalósítottak egy gazdasági csodát, s Nyugat-Európa úgy tekint Varsóra, mint a kelet-európai regionális problémák szakértőjére. Amikor az ország bekerült az Európai Unióba (2004), hozta magával nem csak a „védjegyként” kezelhető EU-szkepticizmusát, de gyanakvását is az EU három nagy motorja: Németország, Franciaország, és Anglia iránt. Mondták: Németország az európai ügyintézésben túlnyújtózik a hatáskörén, s ezen felül továbbra is ott az ellenszenv, amely a második

világháború után és miatt meghatározza a lengyel-német viszonyt, így Berlinnel óvatos a kommunikáció és a kohabitáció. Franciaország egy, a schengeni irányvonalak mentén az EU-bővítés iránt aggályos volt, s bár Lengyelországgal kapcsolatban nem lehettek csak a lengyel szkepticizmus miatt kifogásaik, a két szkepszis érintkezési vonala nem könnyítette meg a kommunikációt. A londoni „EU is, nem is” irány valamivel vonzóbbnak bizonyult, az Unión belüli szuverenitáshoz és gazdasági eredményeihez ragaszkodó Varsó e tekintetben párjának érezte a briteket. Ám amikor kiderült, hogy Angliának lehetősége lehet arra, hogy szétverje az Uniót, illetve különútasságával másoknak is példát mutasson ebben, a lengyelek, akik közben az uniós lehetőségekkel is sikeresen éltek, elkezdtek Londonra, mint veszélyforrásra tekinteni, ezért a kapcsolat lazult. Nota bene: ez még nem az a periódus, amikor az angol EU-konform viselkedés hiánya eltörpül a görög EU-szkepticizmus mellett. Az angoloktól való távolodás per sze nem jelentette azt, hogy Len-

gyelország az angolszászoktól is távolodott, sőt. Abban a pillanatban, amikor a Bush kormányzat felvette, hogy az európai rakétavédelmi rendszer komponensei lengyel és cseh földre telepednek, az Amerika iránti rokonszenv szárnyalni kezd, és röpdös egész addig, amíg egy újabb amerikai kormány nem kezd vacillálni ebben a kérdésben. Kapcsolódó probléma, hogy az oroszok kereken kijelentik, nem hajlandók pusztán Irán-ellenes technikai kérdésként kezelni a témát, hanem egyenesen oroszellenes összefogásként, és nem hagyják annyiban az ügyet. A lengyel-amerikai viszony akkor érte el mélypontját, amikor úgy nézett ki, hogy Obama eláll a rakétatervektől. Ekkor felszínre tört mindaz a féltékenység és düh, amelynek gyökere abban a háború után kialakult meggyőződésben rejlik, hogy az amerikaiak martalékul hagyták a régiót és benne a lengyeleket a szovjet expanzióknak. De ez már mind a múlté, a pajzs – bár csend övezi, főleg az ukránai krízis kitörése után – megépülése eldöntött dolog, visszamaradt azonban némi, az amerikai ingadozásból eredő honi óvatosság.

Kell egy új centrum Pedig lehet, hogy ami Amerika további európai terveit illeti, nem lenne erre akkora szükség, ugyanis érezhető annak az előszele, hogy attól függetlenül, ki lesz a következő elnök, az ország óvatosabban fog külpolitizálni, s bár

nem lép ki a politikai fővonalból, az erőből tárgyalás és erővel való hatás gyakorlás, az új beavatkozások tekintetében óvatosabbak lesznek.

Ehhez Amerikának megbízható európai partnerekre van szüksége, olyanokra, akikre több reménnyel bízhatja a némileg automata pilótára állított transzatlanti ügyvitelét. Mindez távlati, hiszen addig így vagy úgy, de meg kell oldódnia az ukrán krízisnek, amely egyelőre amolyan „törököt fogtam, nem ereszt” helyzete Washingtonnak. Attól sok függ, hogy Közép-Kelet-Európában ki lesz igazán az amerikai bizalom letéteményese, és sok minden utal arra, hogy az önmagában is stabilnak minősülő Lengyelország centrummá válik, amely körül majd fontosodva gravitálnak az oroszellenes országok, köztük Románia is, nem politikai példaértéke miatt, inkább geopolitikai előretolt helyőrség-státusa okán. A lengyel centrum attól függetlenül kialakul, hogy mi lesz a kimenetele a Moszkva-Kijev-Brüsszel-Washington huzavonának: ha minden az USA megelégedésére alakul, úgy jól jön számára egy második központ Németország mellett, ha viszont az orosz erőtér az EU-NATO határvidékig terjeszkedik, úgy pláne kell egy kemény mag, amely elég közeli a tűzhöz, oroszismerő, s katonailag is kiegészíti az egyelőre erős, de csak mediáló szerepet vállaló német központot, s nyugodtan lecserélheti a gyenge francia komponenset is

Lengyel és európai zászlókat lobogtató fiatalok 2011-ben, az ország uniós elnöksége idején

a nagyobb európai játszmában. Ami az EU viszonyát illeti Varsóval, ezt a kapcsolatot egyelőre meghatározza Donald Tusk személye, aki lengyel miniszterelnökből lett az Európai Tanács elnöke, s aki erélyes Kreml- és ukrán szakadár-ellenes vonalat képvisel. Igaz, enyhén szkeptikus Kijevvel szemben is, ugyanakkor mint minden valamirevaló lengyel, zsigerből visszaborzad attól, hogy Európa létminőségét meghatározza bármi is, ami balos, így az Unió Athén-problémájával szemben is egyértelmű az álláspontja.

Brüsszel az uniós külpolitika letéteményese esetében is tartott attól, hogy problémák lesznek az oroszokkal szemben puhán viszonyuló Federica Mogherini és a keményvonalas Tusk között, de ők egyelőre nem generáltak funkciózavart, dolgoznak és nem fűrészelik egymást. Sokan már látni vélik, amint Varsó beelőzi Berlint, elsuhan Párizs mellett, az Európa-erőd vasalt kapuszárnyait szembevágja Moszkvával, és Washingtonnal megvalósítja az anti-Rosszija európai tandemuralmát. Lengyelország elutasította, hogy ideológiai szintre emelje a poszt-kommunista kleptokráciát, s a szét nem zúlesztett iparára, teljesen nem prostitúálódott politikai rétegére támaszkodva Európa (Unióval vagy nélküle) egyik hangadóivá válhat, ráadásul későbbi növekedését továbbra is több tényező segíti, mint a régiós társaiét.

Sokan már látni vélik, amint Varsó beelőzi Berlint, elsuhan Párizs mellett, az Európa-erőd vasalt kapuszárnyait szembevágja Moszkvával

Ötmásodpercesek Kolozsvárról

Társadalomtudósok és diákok jelenlétében is bemutatták a Radina KMA Egyesület által októberben meghirdetett „Rakd össze Kolozsvárt” pályázatra beküldött ötmásodperces videókat. A felvételekből kirajzolódó Kolozsvár-képről izgalmas beszélgetés alakult ki a BBTE Szociológia tanszékén, az elhangzottakat KUSTÁN MAGYARI ATTILA rögzítette.

Felvétel egy busz belsejéből a kolozsvári utcákról, újabb felvétel egy motorbicikliről készítve, sportpályán játszó fiatalok, buli, alkohol, bárasztalnál idétlenkedő egyetemisták, magyar himnusz, román himnusz, gitározó külföldi fickó invitációja: „come, play with us” („gyere, játszd velünk”), fehér nyúl (valóban, gyakran látszik Kolozsvár központjában egy szájharmónikázó férfi társaságában), játszótér, lépcsőházak minden menyiségben, a központi park tavában vagy a Szamosban fürdőző kacsák, vonatállomás, elért Erkel Ferenc utcánévtábla („Erkel Ferencz”), Pontallenes tüntetés tömege elektronikus zenei aláfestéssel, kolozsvári civil szervezetek trikói egymásra dobálva – a sor folytatható, hiszen közel kétszáz beküldött videó igyekszik megragadni a város egy-egy pillanatát.

Szerkesztés nélkül A beszélgetést szervező Bán József, a Radina KMA Egyesület alelnöke elmondta,

az öt másodperces videó-pályázatot két kritériummal írták ki: egyrészt az időhosszt, másrészt a kolozsvári kötöttséget szögezték le. A beküldött 185 alkotásból vágtak össze egy valamivel több mint tízperces videót végül, amely számos kérdést felvetett: tükrözi-e a végeredmény az emberek véleményét, meglátásait? A Transzit Házban élőzenei aláfestéssel már bemutatták a felvételeket, amelyeket hat vásznon vetítettek le a közönségnek.

Bán József beszélt arról, hogyan kerültek egymás mellé a beküldött videók a tízperces felvételen: nagyjából a beérkezések sorrendjében, mert nem akartak saját narratívát ráhúzni a különálló munkákra.

Korábbi bemutatókon már kísérleteztek azzal, hogy kis történeteket építettek a felvételekből, sőt már véletlenszerűen is játszották le ezeket, számára pedig pontosan ez utóbbi kísérlet volt az érdekes, hiszen szerkesztői elv nélkül is megpróbált történeteket kreálni az agyunk, mondta. Azon is gondolkodtak, hogy a nézőknek eszközt adnának ahhoz, hogy maguk keverjék össze a kis felvételeket.

Érdeklőség, hogy a felhívás szövege megpróbált határt húzni annak, hogy mit zárjanak ki a beküldők: például a bulikat, bentlakásokat, hiszen a városban élő, majd hazaköltöző diákoknak jelentheti ezt Kolozsvár, az itt lakóknak azonban nem.

Azt kereste, milyen Kolozsvárok élnek a fejekben, milyen helyszínek, szereplők vannak jelen, és milyen cselekvéseket ragadnak meg a videók

Beszélgetés a Kolozsvár-képekről a BBTE Szociológia Tanszékén

A város, mint vesztőhely Péter László szociológus közbevetette: számára érdekes, hogy mivel valamiféle rendszert akar felállítani, azt kereste, milyen Kolozsvárok élnek a fejekben, milyen helyszínek, szereplők vannak jelen, és milyen cselekvéseket ragadnak meg a videók. Felhívta arra is a figyelmet, hogy az etnicitás jelen van a videókban, sok Mátyás-szobrot láttunk, Avram Iancut viszont nem igazán, a beküldők tehát továbbra is egy etnikus Kolozsvárt mutattak meg. Hozzávetette: az releváns, hogy mi jelenik meg társadalmi problémaként a felvételeken.

– Számomra nagyon meglepő, hogy ennyi autó, meg közlekedés lett megjelenítve, bárkik is legyenek a beküldők, érzik, hogy ez egy fontos kérdés a városban – fogalmazott. A kocsmákat szintén gyakran lehetett látni, de azt is mondhatjuk, hogy a megjelenések arányát tekintve alulreprezentáltak ezek a helyszínek.

Felhívta a figyelmet arra is, hogy számos megkomponált videót lehetett látni, megemlítette azt a beküldött felvételt, amelyik egyik pillanatban a karácsonyi hangulatot, a másikkban az állomás környékbeli, lerobbant részeket mutatja meg. Sokan ugyanakkor fentről, például lépcsőház teraszáról vagy drón segítségével igyekeztek megmutatni a várost. A város mint vesztőhely, a személyes kapcsolatokra alkalmat-

lan tér itt fontos szempont lehet, a kontraszt a biztonságot adó otthon és az elidegenítő város között megjele-
nik itt, – mondta.

Azt gondolja, – fogalma-
zott, hogy a videóban megjelenő
narratívák a kolozsvári magyar kö-
zéletet meghatározó kérdésekkel
szoros összefüggésben állnak.

Elképzelése szerint, románokat
is rávenne arra, hogy küldjenek be
felvételeket, és néhány évvel később
ismét ugyanazokat, akik most be-
küldték a kis videóikat.

Visszatérő téma a forgalom

Bán József elmondta, a beküldők
többnyire magyarok, az indított ro-
mán kampány csak néhány munkát
hozott a konyhára. Tudni lehet azt
is, tette hozzá, hogy a beküldők húsz
és harminc év közöttiek, többnyire
egyetemisták. Ráadásul a beküldé-
sek egy része a Sapientia EMTE
diákjainak házi feladata volt, akik
közt több elsőéves volt. Szerinte el
kellett döntenie, hogy a számos klisé

Legközelebb
románokat is
rávennének
minivideók
készítésére

„Az nagyon látványos, hogy a várost idegenként megélők véleménye tükröződik a felvételeken” (Kiss Dénes szociológus)

közül melyiket választják ki. Jó kí-
sérlet lesz a következő, amely a jóval
kisebb Sepsiszentgyörgyön készül
majd, és ha például ott is sok lesz a
forgalomról szóló felvétel, az sokat
elmond arról, hogy mennyire keresik
a jelentkezők a közhelyeket.

A beszélgetés egyik résztvevője
felhívta a figyelmet arra, a felvéte-
lekből az is kiérződik, milyen kü-
lönbség van a többi erdélyi település
és Kolozsvár között, hiszen ha va-
lamire felhívták a figyelmet a vide-
ókban, azt jelenti, számukra új volt
a többi városhoz képest – elég itt a
sűrű forgalomra gondolni. Beszélt
arról is, a kocsmák sűrűsége mellett
nem jelennek meg például a vendég-
lők, aminek a magyarázata, hogy
kispénzű diákok mutatták meg, mit
látnak, tapasztalnak a városból. Hi-
ányérzete maradt a terek belakásával
kapcsolatosan, látjuk az épületeket,
de azt nem, hogy mi van bennük,
hangzott el. Véleménye szerint más
városkép alakult volna ki, ha például
hosszabb felvételeket lehet készíteni.

Az egyik videó készítője, aki
jelen volt a beszélgetésen, elmond-
ta, az egyik lakónegyed hídja alatt
készített felvételt a forgalomról és a
falírkákról, ez utóbbiakat kiemelve.
Nap mint nap ott jár el mellettük,
mivel nem szeret tömegközlekedni,
a graffitiket pedig ősz óta figyeli, és
minden alkalommal új részletet vesz
észre rajtuk.

Idegenként megélők Kiss Dénes
szociológus kifejtette, alapvetően egy
negatív, taszító Kolozsvár-összképet
érezelt, egy olyan káoszt, amiben
az arányok mondanak valamit első-
sorban. Beszédes, – tette hozzá, hogy
ugyanaz a forgalom, amit ő többnyire
autóból él át, számára soha nem
szembe jön, nem taszító, míg a videó-
ban érzékeltetett forgalom az, tehát a
készítők számára is az.

„Az nagyon látványos, hogy a
várost idegenként megélők vélemé-
nye tükröződik a felvételeken” –
húzta alá.

Érdekes kísérletnek tűnik a pro-
jekt pontosan azért, mert jó módszer
a mentális térképek előhívására, –
ezt már Pásztor Gyöngyi szocioló-
gus mondta, összevetve a kísérletet
azokkal, amelyek során a városról
röviden beszélni vagy rajzolni kell.
A forgalomról a városra jellemző
rohanás jutott eszébe, számos más
kis videó is ezt a jelenséget mutatta
meg számára. Meglepő volt számára
ugyanakkor, hogy míg a hétköznap-
okban Kolozsvárról pozitív képet al-
kotnak a benne élők, a videó a nega-
tív oldalt mutatja meg inkább.

Mint az az egyesület honlapján áll, a Radina KMA egy non-profit egyesület, amely-
nek célja művészeti és kulturális események szervezésén keresztül elősegíteni a
helyi közösségek fejlődését. Projektjeikkel kreatív módon próbálnak meg aktuális
társadalmi kérdésekre reflektálni és segíteni ezek megoldásában.

Ők szervezték az AVANTAGE – képzőművészeti találkozót, ahol fiatal erdélyi alkotókkal
és munkáikkal ismerkedhettek meg az odalátogatók, valamint a KreaTúra tábort, amely
írják, „1 hét, 1 faluban, 1 iskolában, 1 sportcsarnokban, 1 túra, 5 művészeti ág, 30 darab
V-VIII osztályos diák, fiatal előadók, kortárs-interaktív foglalkozások, játékos workshopok,
természet, kultúra, finom ételek, sok sok sok beszélgetés, figyelem, szeretet, gondolkodás,
színház, irodalom, zene, képzőművészet, felszabadulás, egy megbízható szervező csoport és
150 liter friss házi tej”.

Dr. Csukovits Enikő tudományos főmunkatárs

A nápolyi hadjáratok növelték Nagy Lajos presztízsét

A Magyar Tudományos Akadémia kutatója az Anjouk 14. századi magyar birodalmáról és európai politikájáról tartott előadást. Szilágyi Aladár Nagy Lajos expanziós törekvéseiről, dél-itáliai hadjáratairól, illetve lengyelországi uralkodásáról beszélgett a történésszel.

Lajos már gyerekkorában „belekóstolt” a királyosdiba, hiszen kilenc évesen ő is ellátta a kézjegyével az úgynevezett visegrádi megállapodást, három év múlva a Habsburg ellenes magyar-morva szövetséget is. Apja halála miatt zsenge ifjúként, tizenhat évesen trónra került. Vajon az első pillanattól kezdve ő irányította az ország ügyeit?

Jó kérdés... Az apját tizenegy évesen hozták Magyarországra, nem voltak rokonok, támogatók a közelében, akikben feltétlen megbízhatott volna, nem tudhatta, hogy a magyar urak közül kibe vetheti a bizalmát, kibe nem. Lajos viszont úgy nőtt föl, hogy bár nem ő volt az elsőszülött, de mivel bátyjai kiskorukban meghaltak, már kicsi gyermekként arra nevelték az udvarban, hogy „te leszel, fiam, a király Magyarországon”. Neki nem kellett nyelvet, környezetet váltania, mint az apjának. Lajos egy ismerős, otthonos közegben nőtt föl.

Olvastam, számos nyelvben, a különböző tudományokban is jártas volt.

Amit akkor tudnia kellett egy leendő uralkodónak, azt a nevelői biztosították a számára – olyanok, akik Zách Felicián merénylete idején a saját testükkel védték meg Lajost és öccsét. Több nyelvet ismert, jártas volt a lovagi ismeretekben, és tizenhat éves korára egy hercegnek, akit kiskorától a trónra neveltek, bőven volt arra lehetősége, hogy az apjá-

tól ellesse a legfontosabb uralkodói ismereteket. Visszatérve az előző kérdésre, trónra lépése után csak részben döntött önállóan. Két okból mondom, hogy „részben”: az egyik az, hogy az anyja határozottan ott állt mellette, és itt a határozottan jelző nagyon hangsúlyos. Számos jele van annak, hogy Erzsébet többet avatkozott bele a politikába, mint azt egy ilyen hagyományos társadalomban egy özvegy anyától még szívesen fogadtak. Lajosnak az országon belül már nem kellett megerősítenie a hatalmát, viszont az országon kívül szívesen gyarapította a befolyását. Sokszor volt távol, elment különböző hadjáratokra, többször hadakozott Litvániában, a Balkán-félszigetet is kis túlzással körbebadakozta, de valamennyi katonai akciója közül nápolyi hadjáratai a legjelentősebbek.

Mennyire volt szimbolikus jelensége vagy tényleges hatása annak, hogy megkoronázása után Lajos Váradra sietett Szent László sírjához fogadalmat tenni?

Akkorra már kialakult – a 13. századtól tudjuk ezt adatolni –, hogy két kiemelten fontos, szimbolikus hely volt az országban: Fehérvár, ahol koronázták a királyokat, és Szent István nyugodott, valamint a „hivatalos” monarchikus funkcióval egyébként nem rendelkező Várad, Szent László sírjával. Elvárt kötelezettsége volt a magyar uralkodóknak, hogy koronázásuk után minél hamarabb elzarándokoljanak Szent László sírjához, ez az út még hozzátartozott a koronázáshoz. A Váradra jövetel azonban Lajos számára úgy tűnik, többet jelentett, mint az elődök számára, mivel már az apja, de főleg az ő idejében valóságos reneszánsza kerekedett Szent László kultuszának. A Lászlót ábrázoló falképek jelentős része ekkor készült, a 14. században. Szent László, a „lovagkirály” kultu-

szával a magyar Anjouk az élen jártak. Azzal ugyanis, hogy az Árpád-házi szentek kultuszát támogatták, felidéztek, hogy ők leányágon az Árpádoktól is származnak. Assisiben például, a Szent Ferenc bazilika altemplomában van egy freskó, amelynek az Anjouk voltak a megrendelői, s ott a falképen egymás mellett sorakoznak az Árpád-házi és az Anjou szentek.

Szinte alig telt el úgy esztendő, hogy Lajos ne háborúzott volna va-

Dr. Csukovits Enikő
történész,
az MTA kutatója

A magyar udvar ragaszkodott ahhoz a verzióhoz, hogy a feleségének, Johannának is köze volt az András herceg elleni merénylet

lahol. Miért kellett neki Dél-Itáliába mennie, egyáltalán: mi értelme volt ennek a sok esztendeig elhúzódó, költséges hadi vállalkozásnak?

Károly magyar király apja, Martell Károly volt a nápolyi Anjou dinasztiában az elsőszülött fiú, tehát a trón várományosa. Amikor az ő halála után a gyermek Károlyt elküldték Magyarországra, ezt az egyenes ági dinasztikus öröklést szaktították meg. A nápolyi trónra a mi Károlyunk nagybátyja, a „Bölcs”-nek nevezett Róbert került. Ám az ő fia fiatalon meghalt, utána pedig csak két lányunoka maradt. Európában addig nem volt bevett dolog, hogy lányok örököljék a trónt, de ezen a téren az Anjouk élen jártak. Az 1330-as években merült föl az az ötlet, hogy Károly magyar király kisebbik fia, András Nápolyba megy,

Voltak olyan itáliai fejedelmek is, akik nem egyszerűen átengedték Lajos hadát, hanem vele mentek egészen Nápolyig, a magyar király szövetségeseiként

házasságot köt Bölcs Róbert egyik unokájával, Johannával, és ha eljön az ideje, együtt fognak trónra lépni. A nápolyi rokonok ezzel a megoldással kárpótolják a magyar Anjou-ágot az elszenvedett sérelemért, egyúttal megoldódik a nápolyi trónutódlás kérdése is. Károly népes kísérettel vitte András herceget Nápolyba, ahol fényes pompával fogadták. Az itáliai látogatás után I. Károly hazajött, a völegénnyé tett András pedig ott maradt, magyar kísérőivel és a dajkájával együtt. Károly elégedett lehetett, hiszen nem csak Magyarországon sikerült megerősítenie az uralmát, de úgy nézett ki, családjának Lengyelországban is van esélye a trónra lépésre, és a Nápolyi Királyságban is az ő fia, András kerül a dédapja és a nagyapja örökébe. 1342-ben meghalt Károly, majd 1343-ban Bölcs Róbert is, és amikor a nápolyi király vég-

rendeletét fölbontották, kiderült, a trónt egyedül Johannára hagyta. Arról, hogy annak idején kötött-e olyan megállapodást Károly és Bölcs Róbert, hogy Johannát és Andrást nem csak összeházasítják, hanem András társuralkodóként örökölheti a nápolyi trónt is, nem maradt fenn írott szerződés.

Az 1340-es évekre a nápolyi udvarban a magyar királyfi mindenkinek az útjában állt. A dinasztia Durazzói ágának, illetve a Tarantói ágának több fiú ivadéka volt, és mindkét ág a nápolyi trónra tört, az udvar folyamatos intrikák helyszínévé vált. A Johanna-párti szerzők néha „csúnyákat” írnak Andrásról, „messziről jött bugris”-ként emlegetik, de akadtak az ottani szerzők között is, akik pozitívan ábrázolták a magyar herceget. Ráadásul a magyar udvar kezdte követelni, hogy – az eredeti megegyezés alapján – Andrást koronázzák királlyá. A pápa halogatta a döntést, feltehetően nem akarta, hogy a magyarországi Anjou-ágnak nagyobb befolyása legyen Nápolyban. Túl erős lett volna, ha a két ország összekapcsolódik, neki, mint Nápoly hűbérurának erre nem volt szüksége. Addig halogatta András megkoronázását, amíg a magyar királyfi merénylet áldozata nem lett. Andrást 1345 szeptemberében, Aversában ölték meg, egy vadászat alkalmával – még nem volt húsz éves. A magyar udvar ragaszkodott ahhoz a verzióhoz, hogy a feleségének, Johannának is köze volt a merényletnek. Az ő szerepe valóban elég különös... Nehéz elképzelni, hogy nem hallott semmit az ajtó előtt zajló dulakodásból, állítólag föl sem ébredt a történetek idején. A merénylet a királynő közvetlen környezetéből kerültek ki, a legjelentősebb udvari tisztségek viselői is ott voltak közöttük.

A merénylet megtorlása, Lajos jogosnak vélt nápolyi trónigénye eleget adó cél volt ahhoz, hogy a király hadai háromszor eljussanak Dél-Itáliába...

A magyar király követelte, hogy vizsgálják ki a történeteket, hisz ha Johanna is vétke a gyilkosságban, nem uralkodhat, a trónja megürül.

▷ Lajos azt kérte, hogy a pápa, mint a Nápolyi Királyság hűbérura, ruházza rá a királyságot, de a pápa nem tette meg neki ezt a szívességet. Ezért Lajos hadjáratot indított Dél-Itáliába, hogy személyesen intézze el Johanna megbüntetését, a trón megszerzését.

Első hadjáratára 1347 végén indult, 1348 januárjában már be is vonult Nápolyba. Máig megmagyarázhatatlan, hogy miután Lajos elfoglalta az országot, Nápolyban elkezdett uralkodni, rendeleteket hozott, embereket nevezett ki tisztségekbe, miért vonult vissza hirtelen. Igaz, akkor tört ki a nagy pestisjárvány, ami Európa jelentős részén hatalmas pusztítást okozott, de Lajos általában nem félt semmitől. Mindenesetre úgy döntött, ő ezt az országot már megszerezte, és ott hagyta a katonáit – részben magyar nemeseket, részben német zsoldosokat – különböző erődítményekben, és hazatért Magyarországra. Johanna, akinek ekkor már új férje volt, visszatért, és elkezdődött a magyar erők fokozatos kiszorítása. A király ekkor elküldte Nápolyba Lackfi Istvánt, hogy erősítse meg a magyar pozíciókat. Lackfit nagy hadvezérnek tartották, viszont a zsoldosokkal állandóan baj volt. Nem tudta őket mindig idejében fizetni, raboltak, fosztogattak, és ha valamelyik erősséggel baj volt, azt hamar fel is adták. A német zsoldosok Lackfi háta mögött megegyeztek a pápai küldöttekkel, összeszedték, amit tudtak, köztük nőket is (!), és kivonultak. Hiába aratott látványos győzelmeket, a zsoldosok miatt végül nem tudta elérni a kívánt eredményt.

Ezért 1350-ben sor került Lajos király második hadjáratára. Nem csak egy csatát kellett megvívnia, mint először, amikor csupán a Nápoly melletti Capuánál kellett legyőznie az ellenséget. Most több kemény ostrom volt, maga Lajos is két ízben megsebesült. Aversánál, ahol az öccsét meggyilkolták, nyílvesszővel eltalálták a lábát. A Névtelen Minorita krónikájában olvasható, hogy lefoglalták a királyt, úgy rángatták ki a lábából a nyílvesszőt, majdnem belehalt a sérülésbe. Amikor végre bevette Aversát, és a Nápolyi Királyság ismét a kezébe került, már zajlott a

szentév Rómában. Lajos elzárándokolt az Örök Városba, és nem is ment vissza Nápolyba, hanem hazatért Magyarországra. 1352-ben békét kötött Johannával, az országhoz való jogáról azonban nem mondott le. A nápolyi hadjáratok emelték Európában Lajos presztízsét.

Lajos hadainak ahhoz, hogy eljussanak Nápolyig, egész Itálián, megannyi hercegségen, városállamon keresztül kellett menniük. Az olaszok hogyan viszonyultak ehhez a ki-bevonuláshoz?

Velencéhez tartozó területekre nem ment be, mert Zára elvesztése miatt a Velencei Köztársasággal nem volt jó viszonyban. (Később majd Velence ellen is indít hadjáratot, visszaszerzi Zárát, egész Dalmáciát.) Mivel 1347-ben nem tudott tengerre szállni, a seregeivel valóban kénytelen volt végigmasírozni egész Itálián. Ez a földrajzilag is változatos, hegyes-völgyes ország akkoriban kormányzatilag is szétagolt volt. A sereg átvonulásának volt egy diplomáciai előkészítése, lebonyolítása, ezt jól csinálták. A megbízott bárók a hadak előtt haladva, megegyeztek a különböző fejedelmekkel, városokkal, hogy a sereg a területükön vonul keresztül, ételmet is úgy kértek, hogy azért fizetnek. Mai kifejezéssel élve: logisztikailag mindent jól előkészítettek. Voltak olyan itáliai fejedelmek is, akik nem egyszerűen átengedték Lajos hadát, hanem vele mentek egészen Nápolyig, a magyar király szövetségeseiként. Mire Lajos a Nápolyi Királyság területére ért, már sok helyen kitűzték a Magyar Királyság lobogóját. Például L'Aquila városa és a környező települések már magyarpártiak voltak, mire a magyar király serege megérkezett.

Közben egy új veszedelem közeledt kelet felől, a törökök már 1354-ben megvetették a lábukat Európában Gallipolinál. Az egyre tehetlenebb bizánci császár rendre fölkereste az európai uralkodókat, de nem talált megértésre, Lajosnál sem. A magyar király valóban teljesíthetetlen igényeket támasztott Bizánc urával szemben, többek közt azt, hogy keresztelkedjen át katolikus hitre?

Miután a kereszténység szakadása a 11. században bekövetkezett, időről időre fölvetődött az újraegyesülés kérdése – és általában úgy, hogy Bizánc csatlakozzon Rómához, fogadja el a pápa, a római egyház feltételeit. Természetes volt, hogy a közismerten vallásos magyar király, aki egyébként is fontosnak tartotta, hogy az ortodox keresztényeket „visszatérítse” a római egyházba, nem hagyhatta ki, ha adódott egy ilyen politikai lehetőség. Nem mellesleg, amikor a bizánci császár Lajost 1366-ban felkereste segítséget kérni, „le kellett volna szállnia a magas lóról”, egy fennmaradt történet szerint ugyanis, míg a magyar király fedetlen fővel, gyalog ment a vendége elé, a császár, V. Ioannes lóhátról, gőgösen üdvözölte vendéglátóját.

Érdekes a török kérdésre is kitérni. Abból, hogy a törökök megjelentek a Balkán félszigeten, hogy különböző konfliktusokban segédhadakként feltűntek, mindabból Lajos idején még nem lehetett tudni, hogy egy-két generáció múlva az oszmán állam már Magyarországra is komoly veszélyt fog jelenteni. Lajos és kortársai a korabeli információk viszonyok alapján nem tudhatták, hogy ennek a török jelenlétnek milyen következményei lesznek.

1364-ben, Krakkóban lezajlott egy nagy királytalálkozó, ahol megpróbáltak a terjeszkedő Oszmán Birodalom ellen közös fellépést kezdeményezni, de nem jutottak dűlőre. Erről mit lehet tudni?

Ez egy olyan esemény volt, amelyről föl tudjuk sorolni, kik voltak jelen – a ciprusi király volt az egyik fő szervező –, de hogy a találkozon elővezetett kereszties terv miért akadt el, azt nem tudjuk. A 14. századtól kezdve időnként szerveztek ilyen, a török terjeszkedés megakadályozása céljából összehívott tanácskozásokat, amelyeken uralkodók is részt vettek, elhatározták a közös fellépést, kereszties had indítását, de végül vagy nem lett a tervezett akcióból semmi, vagy a nagy tervekhez képest csekély eredménnyel zárult az akció.

Lajos idején még nem lehetett tudni, hogy egy-két generáció múlva az oszmán állam már Magyarországra is komoly veszélyt fog jelenteni

Hét férfi, akikkel megesett

Andrzej Saramonowicz lengyel újságíró, író, rendező már az első drámájával berobbant a köztudatba, de a hangos sikert a Tesztoszteron hozta meg neki. Számos nyelvre lefordították, a belőle készült filmet 1,4 millió nézték meg. Sepsiszentgyörgy után Temesváron is bemutatták a – szerintem – nőknek szóló színdarabot. SIMON JUDIT kritikája.

Szívem szerint kortárs bulvárnak nevezném a darabot, közhelyes, de vicces. A szerző egy adott színházi társulat számára írta, minden szerep egyfajta jutalomjáték. Férfiak mesélnek benne magukról és a nőkről. Ami kiderül: a férfiak vajmi keveset tudnak a nőkről, de a nők sem sokkal többet a férfiaktól. És ez így van jól, így kerek a világ, legyünk kíváncsiak egymásra, szeressük és gyűlöljük az ellenkező nemet, de ismerjük el – az előadás egyik dalában ez megtörténik – az élet csak velük érdekes. Nekem pasikkal, a pasiknak a nőkkel. Mégér ez minden szenvedést, csalódást, nyugtalanságot, és némi álmodozatot is.

A történet maga nem lényeges: a vőlegényt az oltár előtt hagyja el menyasszonya, mert úgy véli, a botrány jót tesz majd énekesi karrierjének.

A férfiak összegyűlnek a lagzinak berendezett étterembe, ahol elpanaszolják a nőkkel kapcsolatos bűjüket, bajukat. A férfiak közelebbi-távolabbi rokonságban állnak egymással,

FOTÓK: BÍRÓ MÁRTON

mint kiderül, a pincér is a családhoz tartozik, a dobos „sógorságba” került egyikkel-másikkal. Jóképű gyerek és zenész, buknak rá a nők. A többiek sem panaszkodhatnak ezen a téren. Közös még bennük, hogy a galád nők megcsalták, átvették őket.

A pincért kivéve mindannyian értelmiségiek, de ez néhány pohár pálinka után már fel sem tűnik. Veszekednek, kakaskodnak, verekednek, és messze nem irodalmi nyelven fejezik ki magukat.

A Tesztoszteron temesvári előadását – a műsorlap tanúsága szerint – két nő akarta színpadra állítani, de vélhetően nem boldogultak a nőknek szóló pasis történettel, mert egyikük megmaradt konzultánsnak, a másik

koordinátornak, ami tolvajnyelven azt jelenti: mindkettő idő előtt feladta. Nem baj, nem nőnek való feladat a Tesztoszteron.

Annál inkább annak hét nagyszerű színésznek, akik eljártsszák. Ebben az előadásban a játék az, ami minden pénzt megér. Azon túl, hogy jó látni a színpadon hét remek pasit, akik különböző okok miatt rendkívül vonzóak, kiválóan komédiáznak. Úgy játszanak, ahogy a nagykönyvben elő van írva: halálosan komolyan, megélik a figurákat, nem ők nevetnek magukon, hagynak minket, nézőket kacagni, mit kacagni, röhögni. Szívből, igazán játszanak és ezért én szívből, igazán tudok nevetni. S miközben mondják a szöveget, alakítják szerepüket, a szemükben ott csillog valami, mint-ha kacintának és azt mondanák: „beszélünk mi rólatok, beszélhettek ti rólunk, de mi tudjuk a férfi titkot, amit soha nem árulunk el igazán”. Mondom, ez nem hangzik el, csak ott van szemükben és a dalaikban.

A hét férfi ugyanis néha zenekart alkot, mindegyik jó zenész is, mindegyik játszik valamilyen hangszeren. Amúgy Fonográf, Kispál és a Borz, Hobó Blues Band, Bizottság, Magna Cum Laude dalokat adnak elő áthangszerezve, meg egy közös szerzeményt. Kiss Attila, Balázs Attila, Bandi András Zsolt, Kocsárdi Levente, Aszalos Géza, Molnár Bence, Molnos András Csaba ismét bizonyították: nagyszerű színészek, akik mindent tudnak a színpadon ahhoz, hogy fergeteges előadás legyen a Tesztoszteron. Élvezik a játékot, de nem ripacskodnak. Az ilyen előadásra mondják: színvonalasan szórakoztató színház.

Hölgyeknek kötelező, uraknak sem árt.

A férfiak összegyűlnek a lagzinak berendezett étterembe, ahol elpanaszolják a nőkkel kapcsolatos bűjüket, bajukat

Temesvári Csiky Gergely Színház

Andrzej Saramonowicz: Tesztoszteron

Fordította:	Pászt Patrícia
Művészeti koordinátor:	Kedves Emőke
Konzultáns:	Katarzyna Raduszýnska
Látványterv:	Paweł Walicki, Albert Alpár

Jó volna a test játékát nézni

„Nagyon durva előadás lesz” – ez a hír terjedt a marosvásárhelyi Nemzeti Színház legújabb bemutatója előtt, amelyre érezhető izgalommal készültek az elszánt színházba járók. Volt alapja a nézői kíváncsiságnak-elvárásnak: Bartis Attila regénye, *A nyugalom*, amelyet Radu Afrim vitt színpadra az elmúlt években kultuszszöveggé vált, nem csak magyar nyelvterületen, hanem a román olvasók körében is. PARÁSZKA BORÓKA kritikája.

Olyan mű ez, ami a rendszerváltás, a közelmúlt személyes, interiorizált szintjére, a történelem erotikájába, pornográfiájába visz. Radu Afrim erős vizualitásra, az abszurd-groteszk elemek provokatív használatára építő színháza a prózai mű fontos rétegeit dramatizálhatja, teheti plasztikussá – gondolhatták sokan.

Mit bír a struktúra? Ahhoz azonban, hogy a *Nyugalom* dramatizálása „durva” – értsd következetes, radikális, esszenciális lehessen – nagyon sok szempontnak kellett volna teljesülnie. A regényszerkezet – ahogyan ezt a kritika több rendben megjegyezte – rendkívül szerteágazó, néhol következetlen, így drámai „összefoglalásra”, „átültetésre” vállalkozni eleve lehetetlen. Szükségszerűen vesznek el a dramatizálással fontos témák, momentumok, dönteni kell arról, mit bír meg a drámai struktúra és mit nem.

A marosvásárhelyi színházi verzió radikálisan leegyszerűsítette a prózai tartalmat, a történelmi dimenzió szinte teljesen eltűnt (ami maradt, az nehezen értelmezhető, felszíni fejtés), és kibomlott egy lélektani viszonyokkal operáló moralitás-játék. Tekintélyelvű komor előadás, bár erről a túljátszott, aránytvesztett bőségek jelenetek igyekeznek elterelni a figyelmet. (Galló Ernő mind a négy komikus eszközt végigszenvethetjük most is – majdnem minden marosvásárhelyi produkcióban nevezhetünk azon, hogy alacsony,

FOTÓ: RAB ZOLTÁN

hajlékony, gyerekhangja is van, és tarfejű.)

A családját karrierjének, szakmai, női vágyainak feláldozó zsarnok anyja (B. Fülöp Erzsébet) és a vele szimbiózisban élő, felszabadulni képtelen fiú (Bányai Kelemen Barna) drámáját követhetjük. Az ödipális alapképlet folyamánait sorjázza az előadás. Felbukkan az anya-rivális, szexuális hatalomgyakorló domina, akitől lehetetlen szabadulni (Berekméri Katalin), az egyéni és családi anamnézisek miatt beteljesülni képtelen friss szerelem

(Kis Bora), a bukásra ítélt női sors (Nagy Dorottya), és a saját illúzióival vigasztalódó áldozati női identitás (Biluska Annamária).

Hiányzó testdráma Ebből a perspektívából nézve ez a produkció annak a prezentációja, mire képesek a nők, és mivé lesznek a nők, mint tettesek és áldozatok. B. Fülöp Erzsébet, Kis Bora, Berekméri Katalin és Nagy Dorottya rendkívüli munkával, energiával viszi színpadra a rájuk bízott karaktereket. B. Fülöp Erzsébet a nemiségébe még kapaszkodó és a magát öregségébe belevető nő arcait hozza: előbbit szuggesztíven, pontosan. Utóbbit első megjelenéséhez képest radikális váltással, de kissé sematikusán. A díva hitelesen, de kevés tartalommal csoszogós-vesekötös öregasszonnyá aszlik. Az hiányzik ebből az átalakulásból, ami az egész, erotikával gazdagon operáló előadásból hiányzik: a test drámája. A csoszogás, a kéz-láb reszketés, a fej ingása tünet, a múlt test története ezen jelek mögött van, és B. Fülöp Erzsébet alakításából ez nem érthető meg. Berekméri Katalin szintén a korral játszik: hol a végzet asszonya, hol a sírból visszakacsintó madame, vagy kamaszlány – bravúrosan, másodpercek alatt alakul. De mi végre? – a testi történetek nem érnek össze, a testek látványa nem válik a szín-

Mit jelent a megfosztottság, mit a szabadság, honnan jönnek, mivé lesznek az indulatok? – ezeken a kérdéseken vezet végig Bányai Kelemen Barna játéka

Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, Tompa Miklós Társulat

Bartis Attila: *A nyugalom*

Rendező:	Radu Afrim
Andor:	Bányai Kelemen Barna
Anyja:	B. Fülöp Erzsébet
Eszter:	Kiss Bora
Jordán Éva:	Berekméri Katalin
Rebeka:	Nagy Dorottya
Jolika:	Biluska Annamária
További szereplők:	Bartha László Zolt, Galló Ernő, Ruszuly Ervin, Varga Balázs, Huszár Gábor, Kölcze Kata, Nagy Péter
Díszlet:	Adrian Damian
Jelmez:	Márton Erika
Rendezőasszisztens:	Berekméri Katalin

házi látvány-tartalom részévé. Egy mozzanat az, amikor ez teljesül: Kis Bora mozgás etűdje hozza ezt, abban a jelenetben, amikor a beteljesületlen vágy dinamikáját szemlélteti. Megrázó, dramaturgiailag pontos, hatásos-látványos, érzékeny epizód ez.

A test nélküli erotika színháza a marosvásárhelyi Nyugalom előadás, amelynek jelenetei – bármekkora erőbedobással dolgoznak is a színesnek – szétesnének, ha nem adna súlyt, mélységet, keretet Bányai Kelemen Barna játéka mindennek. Bányai nem alakul át olyan meghökkenítő módon, mint a körülötte lévő nők, mégis visszafogott, letisztult eszközeiből, villanásaiból komplex folyamatok bomlanak ki. Sok-sok, a történetvezetéshez (egyrészt a regényhez, másrészt a dramatizált változathoz köthető) tisztázatlanság rendeződik általa: ki-kit és hogyan tart fogva, mit jelent a megfosztottság, mit a szabadság, honnan jönnek, mivé lesznek az indulatok? – ezeken a kérdéseken vezet végig Bányai Kelemen Barna.

Elvesző utalások Nagyban hozzájárul a regényadaptáció veszteség-minimalizálásához ez az érett színjátszás, mégis van néhány olyan tétel, amely ezzel a teljesítménnyel együtt sem számolható el. Bartis Attila regénye, mint már említettük, rendszerváltás regény, továbbá 1956-os regény, és a Kádár-korszak regénye is. Ezeket a rétegeket lehetetlen kivonni ebből a történetből. Radu Afrim produkciója mégis megkísérli. 1956 eltűnik, a Kádár-korszakról említés történik ugyan, de a groteszk pártfunkcionárius epizód-szerepén, a diktatúra emlegetésén kívül semmi más nem utal arra, hogy itt az önmaga által működtetett önkény termeli ki a karaktereket, akik

FOTÓ: RADU AFRIM

Jó volna igazán durva: radikális, tabukat nem ismerő, mélyre vivő előadást látni

aztán ösztöneikben élnek meg és gyakorolják a szabadságvesztést-hiányt. (Hacsak nem elégszünk meg Kádár-kori utalásként egy kis piros hordozható televízióval és egy kiöregedett hűtőszekrényvel.)

A rendkívül rafinált díszletterv több osztatú játékkeret teremt, amelynek közepén egy vizesárokka körbekerített sziget áll. Polgári szobabelső, konyhát, hálót látunk, minden rohad, penészedik, a bútorokat belepi a moha. Ha a történelmi dimenziót színpadi eszközökkel értelmeznék ez az előadás, akkor akár azt is mondhatnánk: a málló polgári miliőt látjuk magunk előtt. A regénybeli lakást lopott színházi kellékekkel-díszletekkel rendezik be, ez azonban nem olvasható le Afrim színpadáról – ki marad a színház a színházban alaptéma. (Bár az előadás egy, a színházról szóló monológgal kezdődik, az Anya pedig egyiptomi fejdíszsel jön be az első jelenetben, ez a teatralitás azonban elszivárog, nem kerül a helyére). Így minden spekulatívva lesz, kicsit olyan ez a díszlet, mintha a Karib-tenger kalózái című filmből koptintották volna Davy Jones elsüllyedt hajóját a marosvásárhelyi színpadra. Tipikus példája ez az előadás annak, hogyan lehet az ún. román látvány-színház ürügy, tartalom-pótlék, a megúszás eszköze.

FOTÓ: RADU AFRIM

Moralitás játék Azonban a legnagyobb veszteség, amivel adós marad ez a produkció, nem formai, nem dramaturgiai, hanem tartalmi. A Bartis-regény legsúlyosabb dilemmáját lehetne rendezni egy jó színpadi adaptációval, ha kellően mélyre fúr a dramatizálás. Mi működteti a személyes szinten megélt-elszenvedett-kiszolgált diktatúrát? Mi a szabadságvesztés, milyen bűnvétek-hübrisz vezet ehhez? Bartis erre moralizáló választ ad „az ölének bármit megbocsát az ember, de a szívkamrák sokkal kényesebbek a csiklónál, gondoltam. Ha gaz lepi be a pitvart, előbb-utóbb szarrá megy az önbecsülés” – olvassa anyja fejére (csiklójára-szívkamrájára) fia, Andor. „El se képzeled, hogy a farkának mennyi mindent megbocsát az ember” – olvassa Andor fejére a domina Jordán. Ide térnénk vissza? A szexualitás és bűn összekapcsolásához? Az ösztön-erkölcs szembeállításához? A történelemmel az a baj – használjunk a mai politikában ismert és használt szófordulatot –, hogy „elkúrják”? A nő csikló vagy szívkamra, a férfi fark vagy ész: dönteni kell? Bartis Attila, Radu Afrim válasza erre az, hogy igen. Így lesz ez az előadás klasszikus moralitás játék, és ezért távozik a felszabadulásra vágyó néző ugyanolyan szorongva, frusztrálva, mint ahogyan beült a nézőterre. Jó volna már (Freud után nyolcvan, a szexuális forradalom után ötven évvel) hallani a mondatot: a nő csikló és szívkamra, a férfi fark és ész. Jó volna a látványszínházban a látvány, a test játékát nézni, követni. Jó volna igazán durva: radikális, tabukat nem ismerő, mélyre vivő előadást látni. A marosvásárhelyi társulat nagyon sok munkával, ötlettel, bátorsággal, energiával erre törekedett, de még nem érte el ezt a célt.

Túrtek és túrhetetlenség

Ha negatív térségi jelzöt akarunk használni tájainkon, akkor legtöbbször azt mondjuk „balkáni”. Egyike az igazolhatatlanul igazságtalan fogalmainknak: egyrészt kultúrákat, embereket származási alapon bélyegzünk meg vele. Másrészt úgy beszélünk a Balkánról, hogy ismétlünk egy sematizált, történelmi zsigerből és előítéletekből preparált kifejezést. A Balkán történetéről, kultúráiról, jelentéseiről, jellegzetességeiről alig tudunk valamit. Radu Jude Aferim című filmje szembesít ennek az előítéletnek a veszélyességével, sekélyességével, és szembesít úgy általában az előítéletek természetével, eredetével, működésével. Azzal a ténnyel, hogy a „balkanizálás” milyen káros, kikezdi a közösségi identitást, terheli a nemzeti kultúrát (amely amúgy is terhelt, ideologizált, kihasznál).

A film stilizált, vizuálisan rendkívül átgondolt, mértéktartó, visszafogott és mellbevágó világa a 19. század elejére (1835-be) Havasalföldre visz. Hősei, egy szökött cigány rabszolga nyomát kutató hajdú (zapciu) és fia elszántan követik azt a páriát, akit uruk, a bojár feleségével kaptak rajta. A szökevényt elfogják, visszaviszik tulajdonosához, aki megbünteti a tettest. Ennyi az egyszerű szerkezetű dráma, amely a máig élő múlt kulcshelyzeteihez és kulcsfiguráihoz visz közel.

Kiszolgáltatottak, kiszolgálók, önkényurak, bérharcosok, megélhetési papok, törvényszabók és törvényszegők, harcmesők és rejtékhelyek, valamint: férfiak és nők feszülnek egymásnak. Ki vesz el, és ki vész el? Erről szól minden történet, és mindegyik ugyanúgy, vesztéssel ér véget. A vesztések sűrűjében azonban alakul, újjászületik ez a világ, amely így reménnyel is, ígérettel is teli. A cigányt üldöző hajdú és fia embervadászatát látjuk, de közben azt is, ahogy ez a két ember neveli egymást, ahogy megtörténik a férfivá avatás, és ahogy elkerülhetetlenül beköszönt az öregség. A szerelem és a megcsalás is egyszerre mutatkozik meg egy bravúrosan

A fekete-fehérben készült film egyik jelenete

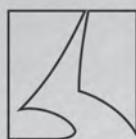
Alkotót nemzetellenességgel nem támadtak ennyire, mint amit most a Berlinben Ezüst Medvével jutalmazott rendezőnek el kell viselnie

megrendezett, átmulatott éjszakán. A cigány rabszolgák menekülnek és ügyeskednek, túlélésre játszanak a periferián. És melleleg elmesélik, mi van a világ más részén, ott ahol azt mondják, a civilizáció lakik: Párizsban, Bécsben. Ők a világpolgárok itt a világvégen. Az alázat és kiszolgáltatottság mellett és mögött ott van a méltóság is, az emberség bennük, ha csak egy szemvillanás, egy fejbiccentés erejéig, akkor is. A bojár úgy önkényúr, hogy saját szégyenének, személyes félelmeinek, szerelemföltésének rabja. Az ortodox pápa a bölcsesség, és isteni titkok tudója két kézzel szórja a sötétséget: a kelet-európai nacionalizmus termékeny magjait, arról, hogy mindenki ember, még a magyarok, a cigányok is, csak a zsidók nem. Mert mindig van egy határ, az emberek és a nem emberek, a túrhettek és a túrhetetlenség között: Radu Jude (akinek a nevét a Berlini filmfesztiválon fonetikusán átírták a német házigazdák egy szóróanyagban, nehogy félreolvassák a német nézők) elmegy eddig a határig. Bemutatja a tűrés, reménykedés biztató, ígéretes, titkos és félelmetes vidékeit. Nagytitkokkal, jól kiszámított távolságról, tapintattal, az azonosulásra és a követett arcokkal, profi (Teodor Corban, Alexandru Dabija, Cuzin Toma, epizodistaként felbuk-

kan Pálffy Tibor) és amatőr színészekkel, mint a gyerekrabszolgát megrázóan kedvesen alakító Alberto Dinache. Történetileg hiteles-e az Aferim? Olyan mértékben, amilyen mértékben egy fikciós műtől elvárható: igen. A történeti-társadalmi gócpontok, alaphelyzetek, problémák sűrítve megjelennek a vásznon. Mindezen túl olyan képi-zenei világ, atmoszféra bomlik ki Radu Judenak köszönhetően, ami magával ránt és felemel. A film díszvetítése március 14-én, egy nappal a magyar nemzeti ünnep előtt volt Marosvásárhelyen. Azzal az ajánlással népszerűsítettem: aki érteni akarja, mit jelent a nemzeti identitás és az arra való hivatkozás Kelet-Európában, az menjen és nézze meg ezt a filmet. Pontosan értik Radu Jude üzenetét a román nacionalisták, antiszemiták, idegengyűlölők is. Alkotót nemzetellenességgel nem támadtak ennyire, mint amit most a Berlinben Ezüst Medvével jutalmazott rendezőnek el kell viselnie. Támogatásként, a szolidaritás jeleként is: menjen el kedves olvasó, és nézze meg a hazai mozikban az Aferimet.

PARÁSZKA BORÓKA

RADU JUDE: *Aferim!* – Román, bolgár, cseh koprodukciós játékfilm, 2014

TEATRUL MAGHIAR DE STAT
CSIKY GERGELY
ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ
TIMIȘDARA / TEMEȘVÁR
2014 / 2015
www.tm-t.ro

16+

ANDRZEJ SARAMONOWICZ TESZTOSZTERON

TESTOSTERON

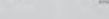
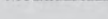
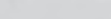
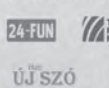
FORDÍTOTTA / TRADUCEREA: PÁSZT PATRÍCIA

Játsszák / Cu:

**ASZALOS GÉZA, BALÁZS ATTILA, BANDI ANDRÁS ZSOLT, KISS ATTILA,
KOCSÁRDI LEVENTE, MOLNÁR BENECSE, MOLNOS ANDRÁS CSABA**

Művészeti koordinátor / Coordonator artistic: Kedves Emőke | Konzultáns / Consultant: Katarzyna Raduszyńska
Látványterv / Concept vizual: Paweł Walicki, Albert Alpár

SPECTACOLUL SE JOACĂ ÎN LIMBA MAGHIARĂ. SE ASIGURĂ TRADUCERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ.

#hattyúdal

#cântecdelebadă

Csehov után
După Cehov

Szereplők | Cui:

Keresztes Sándor, Albert Csilla, Györgyiakab Enikő, Ötvös Kinga
& Csíszér József Gábor, ifj. Csíszér József, Deák Attila, Erdős
Endre, Fábíán Mihály, Györffy Zsolt, Hunyadi Melinda, Kerekes
Zsolt, Molnár Tibor, Oprea Éva, Pataz János

Rendező | Regia: Sinkó Ferenc
Rendezőasszisztens, dramaturg | Asistent de regie, dramaturgia: Vajna Noémi
Díszlettervező | Decorul: Carmencita Brojbolu
Jelmeztervező | Costumele: Bocskai György
Zene | Muzica: bodoki-halmen kata
Videó | Video: Török Tihamér
Színpadi effektek | Efecte speciale: Borsos Levente
Ügyelő | Regia tehnică: Györffy Zsolt